

Efekti reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa

Rojnić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:859103>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet

Karla Rojnić

**Efekti reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu
romantičnog odnosa: dijadna analiza**

Diplomski rad

Rijeka, 2024.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Karla Rojnić
0009076955

**Efekti reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu
romantičnog odnosa: dijadna analiza**

Diplomski rad
Diplomski sveučilišni studij psihologije

Mentor: prof.dr.sc. Igor Kardum

Rijeka, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora *prof. dr. sc. Igora Karduma*.

Rijeka, rujan 2024.

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je ispitati aktorske i partnerske efekte reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa. U istraživanju je sudjelovalo 190 hrvatskih heteroseksualnih parova. Njihov zadatak bio je procijeniti vlastitu (samoprocjena) i partnerovu/partneričinu ljubomoru (procjena partnera) na Skali ljubomore (uključuje reaktivnu, preventivnu i anksioznu ljubomoru) te vlastitu percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa. Za obradu podataka korišten je Model međuzavisnosti aktora i partnera (*“Actor-Partner Interdependence Model”*). Za aktorske efekte, rezultati su pokazali da preventivna ljubomora žena ima negativan efekt na žensku percepciju kvalitete odnosa, no samo kada partneri procjenjuju njihovu preventivnu ljubomoru. Također, ako žene same sebe procjenjuju anksiozno ljubomornima, romantični odnos će percipirati manje kvalitetnim. Za partnerske efekte, ako muškarci procjenjuju partnericu reaktivno ljubomornom, vlastiti romantični odnos će percipirati kvalitetnijim. Ako partnericu procjenjuju preventivno ljubomornom, muškarci će odnos percipirati manje kvalitetnim. Ako žene same sebe procjenjuju anksiozno ljubomornima, muškarci će negativno percipirati romantični odnos. Ako muškarci žene procjenjuju anksiozno ljubomornima, negativno će percipirati romantični odnos. Naposljetku, ako žene procjenjuju partnera anksiozno ljubomornim, romantični odnos će percipirati manje kvalitetnim. Rezultati ukazuju na to da ženska ljubomora, osobito anksiozna, ima značajan efekt na partnersku dinamiku i percepciju kvalitete odnosa, ali ukazuju i na partnersku recipročnost te važnost uključivanja partnerskih procjena zbog partnerskih efekata. Rezultati istraživanja mogu imati terapijske implikacije u radu s parovima.

Ključne riječi: reaktivna ljubomora, preventivna ljubomora, anksiozna ljubomora, percipirana kvaliteta romantičnog odnosa, aktorski efekt, partnerski efekt.

SUMMARY

The aim of the study was to examine actor and partner effects of reactive, preventive, and anxious jealousy on the perceived quality of romantic relationships. The study included 190 Croatian heterosexual couples. Their task was to assess their own (self-assessment) and their partner's jealousy (partner evaluation) using the Jealousy Scale (which includes reactive, preventive, and anxious jealousy) and their own perceived quality of the romantic relationship. The Actor-Partner Interdependence Model (APIM) was used for data analysis. For actor effects, the results showed that women's preventive jealousy has a negative effect on women's perception of relationship quality, but only when partners evaluate their preventive jealousy. Additionally, when women self-report anxious jealousy, they perceive their romantic relationship as less satisfying. For partner effects, if men perceive their partner as reactively jealous, they will view their relationship as more satisfying. However, if they perceive their partner as preventively jealous, men will view the relationship as less satisfying. If women self-report anxious jealousy, men will perceive the romantic relationship negatively. If men perceive women as anxiously jealous, they will also view the relationship negatively. Finally, if women perceive their partner as anxiously jealous, they will view the romantic relationship as less satisfying. The results indicate that female jealousy, particularly anxious jealousy, has a significant effect on partner dynamics and the perception of relationship quality. They also highlight partner reciprocity and the importance of including partner evaluations due to partner effects. The study's results may have implications in therapeutic work with couples.

Keywords: reactive jealousy, preventive jealousy, anxious jealousy, perceived quality of romantic relationships, actor effect, partner effect.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Ljubomora	1
1.1.1. Ljubomora i teorijska objašnjenja njezinog nastanka	1
1.1.2. Tipologija ljubomore	3
1.1.3. Korelati ljubomore	4
1.2. Kvaliteta romantičnog odnosa	5
1.2.1. Teorijska objašnjenja kvalitete romantičnog odnosa	5
1.2.2. Kvaliteta romantičnog odnosa: rezultati dosadašnjih istraživanja	6
1.3. Ljubomora i percipirana kvaliteta romantičnog odnosa	7
1.4. Model međuzavisnosti aktora i partnera	9
1.5. Problemi	11
1.6. Hipoteze	11
2. METODA	12
2.1. <i>Ispitanici</i>	12
2.2. <i>Mjerni instrumenti</i>	12
2.2.1. Skala ljubomore	12
2.2.2. Upitnik percipirane kvalitete odnosa	13
2.3. <i>Postupak</i>	14
2.4. <i>Statistička analiza</i>	14
3. REZULTATI	15
4. RASPRAVA	24
5. ZAKLJUČAK	31
6. LITERATURA	32

1. UVOD

1.1. Ljubomora

1. 1. 1. Ljubomora i teorijska objašnjenja njezinog nastanka

Ljubomora je složena emocija koja uključuje skup misli, osjećaja i ponašanja, koji se razvijaju zbog prijetnje samopoštovanju i/ili prijetnje romantičnom odnosu (White, 1981). Uglavnom je popraćena osjećajima poput ljutnje, tuge, bijesa, straha i anksioznosti (Haslam i Bornstein, 1996; Knobloch i sur. 2001; Parrott, 2001), a osoba pritom percipira da postoji privlačnost između njegovog/njezinog partnera i neke treće osobe (White, 1981) što može, ali i ne mora biti istina (Dijkstra i Buunk, 1998). Ta “treća osoba” (*suparnik*) ima specifične osobine koje se percipiraju privlačnima partneru ili općenito suprotnom spolu (npr. mladoliki izgled) (DeSteno i Salovey, 1996) ili su relevantne za osjećaj vlastite vrijednosti ljubomorne osobe (npr. inteligencija, profesionalne kompetencije) (Rustemeyer i Wilbert, 2001). Osoba ne želi izgubiti kvalitetan romantični odnos ili samopoštovanje pa se može uključiti u različita ponašanja s ciljem očuvanja istih (Buss, 2000). Strategije variraju ovisno o intenzitetu doživljene ljubomore i mogu biti više ili manje konstruktivne (npr. izražavanje ljubavi, otvorena komunikacija, izbjegavanje teme) (Guerrero i sur., 2005), ali ponekad i destruktivne (npr. verbalno i fizičko nasilje). S obzirom na to da je ljubomora složen i sveprisutan fenomen, brojni su autori pokušali postaviti teorije koje objašnjavaju njezin nastanak, a neke od njih su: *Evolucijska perspektiva* (Buss, 2000) i *Socijalno-kognitivna teorija ljubomore* (Harris, 2003).

Evolucijska perspektiva

Evolucijska perspektiva nalaže da ljudi posjeduju određene kompleksne mentalne mehanizme, zbog toga što su u ljudskoj evolucijskoj prošlosti upravo ti mehanizmi bili zaslužni za reproduktivnu uspješnost, tj. stvaranje zdravog potomstva koje će dalje sudjelovati u opstanku vrste (Buunk i Dijkstra, 2006). Navedeni mehanizmi svakako su u podlozi kad je riječ o partnerstvu. S obzirom na razlike između muškog i ženskog reproduktivnog sustava, zbog kojeg žene tijekom života imaju priliku stvoriti značajno manji broj potomaka u odnosu na muškarce, dugo se mislilo da je za njih jedino ulaganje u dugoročni odnos (tzv. *dugoročne strategije uparivanja*) s kvalitetnim partnerom maksimiziralo šanse za stvaranje zdravih potomaka i dobitak resursa. S druge strane, muškarcima idu u prilog tzv. *kratkoročne strategije uparivanja*, jer ne moraju biti toliko selektivni u vezi partnerice da bi im to

omogućilo reproduktivnu uspješnost. Ipak, pokazalo se da bi uključivanje u ekstradijadni odnos mogao doprinositi i reproduktivnom uspjehu kod žena, ako to znači da će sadašnjeg partnera zamijeniti kvalitetnijim pa će i potomci imati adekvatniju genetsku podlogu (Buss, 2000). Sve u svemu, čini se da bi uključivanje u ekstradijadni odnos u oba slučaja predstavljalo rizik za reproduktivnu uspješnost: za muškarce je to pitanje očinstva (jer se može dogoditi da bude prevaren i uloži sve resurse u djecu drugog muškarca), a za žene gubitak različitih resursa (npr. socijalni status i osobine koje čine muškarca dobrim ocem). Zbog toga nije neobično da evolucijski psiholozi smatraju kako se ljubomora kod oba spola razvila kao strategija zadržavanja partnera (Buss, 2012). Shodno tome, evolucijska psihologija sugerira postojanje spolnih razlika u subjektivnoj percepciji prijetnje ovisno o vrsti nevjere. Naime, muškarci zbog rizika od ulaganja resursa u tuđe potomstvo osjećaju veću ljubomoru u situaciji *seksualne* nevjere partnerice jer ona dovodi u pitanje očinstvo i reproduktivni uspjeh (Buss i sur., 1992) dok su žene osjetljivije na *emocionalnu* nevjeru partnera jer za njih to znači gubitak resursa ako se partner zaljubi u drugu ženu (Buss i sur., 1992). Provedena istraživanja to potvrđuju: žene su osjetljivije na fizički izgled suparnica (što je privlačna karakteristika s obzirom na muške kratkoročne strategije uparivanja), a muškarci na resurse i socijalni status suparnika (što je privlačno ženama s obzirom na dugoročne strategije uparivanja) (Buss i sur., 1992).

Socijalno-kognitivna teorija ljubomore

Socijalno-kognitivna teorija ljubomore (Harris, 2003) razvila se kao jedna od kritika evolucijskoj teoriji jer pojedina istraživanja nisu dobila prethodno spomenute spolne razlike u doživljavanju ljubomore kada je korištena drugačija metodologija ili su kontrolirane varijable poput osobnog iskustva nevjere (Sagarin i sur., 2012). Ovaj pristup naglašava važnost kognitivne procjene te uzima u obzir postojanje individualnih i međukulturalnih razlika u doživljavanju ljubomore. Naime, prema ovoj teoriji ljubomora nije isključivo urođena strategija zadržavanja partnera i ne ovisi o spolu, već se oblikuje tijekom odnosa kroz procjene i evaluacije prijetnji. Dakle, osoba će biti ljubomorna nakon što je procijenila situaciju dovoljno prijetjećom (Harris, 2003). Također, doživljavanje ljubomore pojedinca može ovisiti o kulturalnim normama pa primjerice percepcija prijetnje može biti smanjena u kulturama gdje se seksualna nevjera strogo kažnjava (Harris, 2003).

1.1.2. Tipologija ljubomore

S ciljem zahvaćanja različitih dimenzija ljubomore, brojni su se autori bavili njezinom tipologijom. Autori su pokušali razlikovati ljubomoru kao *stanje* (privremeno izazvanu nekim događajem) ili ljubomoru kao *crtu* (stalna predispozicija osobe da se ponaša na ljubomorni način) (Rich, 1991), a Parrott (2001) je uz *sumnjičavu* ljubomoru (vezanu uz potencijalnu prijetnju odnosu) izdvojio i *zakašnjelu* („fait accompli“) ljubomoru. Novije podjele dodatno su se usmjerile na razlikovanje *doživljavanja* i *izražavanja* ljubomore (Knobloch i sur., 2001) te na *pozitivnu* i *negativnu* ljubomoru. Pritom je pozitivna ljubomora povezana sa željom za monogamijom i uznemirenošću pri pomisli da je partner u ekstradijadnom odnosu, dok je negativna povezana sa samosažaljenjem, neadekvatnošću i bespomoćnošću, što može rezultirati praćenjem partnera ili nasiljem (Rodriguez i sur., 2015).

White (1981) je proširio shvaćanje ljubomore, pri čemu sugerira da se ona sastoji od tri komponente: misli (kognitivna komponenta), osjećaja (emocionalna komponenta) i ponašanja (bihevioralna komponenta). Komponente se javljaju jedna iza druge: ljubomora započinje svjesnošću i kognitivnom procjenom prijetnje, nakon čega se javljaju negativne emocije te naposljetku primjena strategija s ciljem smanjenja negativnih emocija i očuvanja odnosa. Po uzoru na Whitea (1981), Pfeiffer i Wong (1989) predlažu paralelni model, gdje se emocije, kognicije i ponašanja mogu javiti istovremeno i biti u međusobnoj interakciji. Ljubomoru dijele na emocionalnu, kognitivnu i ponašajnu ljubomoru. Emocionalni dio odnosi se na reakciju na neki događaj, pri čemu se javlja uvjetovani emocionalni odgovor (Pfeiffer i Wong, 1989), a vezuje se uz osjećaje poput ljutnje, straha, nesigurnosti i tuge (Buunk i Dijkstra, 2006). Kognitivni dio odnosi se na procjenu prijetnje, brigu i paranoidne sumnje (Buunk i Dijkstra, 2006), dok se ponašajni dio odnosi na kontrolu i špijuniranje partnera ili pretraživanje po njegovim ili njezinim stvarima (Pfeiffer i Wong, 1989).

Slično je predložio i Buunk (1997) uzevši u obzir multidimenzionalnu prirodu ljubomore – ljubomoru je podijelio na reaktivnu, preventivnu i anksioznu ljubomoru, a njihovo značenje proširili su Barelds i Dijkstra (2006). Reaktivna ljubomora odnosi se na količinu uznemirenosti i negativnih emocija koje bi osoba osjećala kada bi se njihov partner uistinu uključio u odnos s trećom osobom, odnosno riječ je o stvarnoj prijetnji (Buunk, 1997). Preventivna ljubomora je vrsta ljubomore gdje je osoba jako reaktivna na najmanje indikacije interesa partnera prema trećoj osobi te želi prevenirati kontakt partnera s trećom osobom

(Buunk, 1997). U ovom slučaju prijetnja može, ali i ne mora biti stvarna (Barelds i Dijkstra, 2006). To može uključivati prevenciju kontakta partnera sa suprotnim spolom, smanjenu socijalizaciju s drugima, ali i različita pozitivna ponašanja koja se koriste kako bi osoba partneru bila zanimljivija (primjerice, kupovanje poklona, uključivanje u aktivnosti slične partnerovima ili u riskantna seksualna ponašanja s partnerom) (Barelds i Dijkstra, 2007). Treći oblik ljubomore je anksiozna ljubomora, a riječ je o aktivnom kognitivnom procesu gdje prijetnja nije stvarna, no pojedinac ruminira i stvara slike nevjere partnera s drugom osobom, što je popraćeno osjećajima poput brige, anksioznosti, sumnje i nepovjerenja (Buunk, 1997). Iako su po značenju pojedinih aspekata ove dvije tipologije poprilično slične (reaktivna ljubomora slična je emocionalnoj, kognitivna anksioznoj, a ponašajna preventivnoj), Barelds i Dijkstra (2006) naglašavaju kako je podjela Pfeiffera i Wonga (1989) primarno napravljena za diferencijaciju različitih *aspekata* ljubomore (emocionalni, kognitivni i ponašajni), a Buunkova tipologija odnosi se na različite *tipove* ljubomore koji onda u nekoj mjeri obuhvaćaju i navedene komponente. Uz to, u obzir se uzima i nepostojanje prave prijetnje (Barelds i Dijkstra, 2006), što je važno jer služi razumijevanju patoloških oblika ljubomore. Primjerice, anksiozna i preventivna ljubomora mogu biti patološke ako prijetnja nije stvarna, ali ljubomorni partner iskazuje pretjerane emocionalne reakcije i kontrolirajuća ponašanja (Barelds i Dijkstra, 2007). Autori naglašavaju kako se sve tri vrste ljubomore mogu smjestiti na kontinuum od “zdravijih” do “problematičnijih” (Barelds i Dijkstra, 2006), no reaktivna ljubomora se ipak najviše opisuje kao optimalni odgovor na situaciju. Buunk (1997) je na temelju svoje podjele osmislio Skalu tri tipa ljubomore (engl. „*Three Types of Jealousy Scale*“, TTJS; Buunk, 1997), koju su doradili Barelds i Dijkstra (2022; prema Barelds i sur., u tisku).

1.1.3. Korelati ljubomore

Kad je riječ o individualnim korelatima ljubomore, ljubomora je češća kod osoba koje su sklone depresivnosti (Bringle, 1981). Ljubomora se povezuje sa smanjenim samopoštovanjem za oba spola, no ipak je nešto češća kod žena (Buunk, 1997). Osobe sklone iracionalnom mišljenju i rigidnim stavovima prema odnosima češće iskazuju ljubomoru (White, 1981). Ljubomora pozitivno korelira s neuroticizmom (Buunk, 1997) i on je povezan sa sve tri vrste ljubomore - anksioznom, preventivnom i reaktivnom (Dijkstra i Barelds, 2008). Kad je riječ o stilovima privrženosti, ljubomora se pokazala pozitivno povezanom s anksiozno-ambivalentnim stilom privrženosti i negativno sa sigurnim stilom privrženosti (Buunk, 1997), dok za izbjegavajući stil privrženosti rezultati nisu konzistentni (Buunk, 1997;

Guerrero, 1998). Zbog svega navedenog, nije neobično da se ljubomorne osobe osjećaju kao neadekvatni partneri koji ne mogu zadovoljiti partnerova očekivanja te da su posljedično osjetljiviji u prisustvu potencijalne prijateljice, odnosno treće osobe (Buss, 2000).

1.2. Kvaliteta romantičnog odnosa

Romantični odnos podrazumijeva međusoban utjecaj jedne osobe na drugu i njihovu međuzavisnost, što znači da promjena u funkcioniranju jedne osobe može uzrokovati promjenu kod partnera (Thibaut i Kelley, 1959). Takvi odnosi uključuju čestu, dobrovoljnu i uzajamnu interakciju koja podrazumijeva česta iskazivanja ljubavi i trenutna ili očekivana seksualna ponašanja (Furman i Collins, 2009). Osim što zadovoljavaju emocionalne i socijalne potrebe, romantični odnosi ljudima pomažu u preživljavanju i razmnožavanju, čime su zadovoljene i osnovne evolucijske potrebe, no odnosi nisu uvijek pozitivni (Reis i sur., 2000). Stoga, percipirana kvaliteta i zadovoljstvo romantičnim odnosom mogu značajno varirati s obzirom na dinamiku odnosa i subjektivnu percepciju svakog partnera. Generalno se kvaliteta romantičnog odnosa definira kao subjektivna evaluacija odnosa, koja se temelji na vlastitom iskustvu, doživljavanju i kognicijama vezanim uz odnos (Keizer, 2014).

1.2.1. Teorijska objašnjenja kvalitete romantičnog odnosa

Romantični odnosi i njihova kvaliteta u literaturi se povezuju s *Teorijama socijalne razmjene*, koje se generalno odnose na bilo kakvu razmjenu resursa među ljudima u terminima recipročnosti, a ključni pojmovi su *gubitci* i *dobitci* (Sprecher, 1998). Zajednička pretpostavka svim ovim teorijama je da o recipročnosti ovisi formiranje i održavanje odnosa. Teorije socijalne razmjene su *Teorija jednakosti* (Sprecher, 1998), *Teorija međuzavisnosti* (Thibaut i Kelley, 1959) i *Model ulaganja* (Rusbult i Farrell, 1983).

Teorije jednakosti jednakost među osobama definiraju kao balans između uloženog i dobivenog, a nejednakost kao prepovlaštenost (osoba dobiva više nego što je uložila) ili potpovlaštenost (osoba dobiva manje od uloženog). Kada osobe shvate da su u odnosu gdje prevladava nejednakost, pokušat će ju povratiti na različite načine (Sprecher, 1998).

Teorija međuzavisnosti (Thibaut i Kelley, 1959) usmjerena je na *ishode*, tj. *nagrade* (strastvena ljubav, emocionalna potpora,..) i *cijene* (uloženo vrijeme i trud, kompromisi,..) koje osoba dobiva od odnosa te na pojam *zavisnosti*. Nagrade trebaju biti veće od cijena kako bi odnos opstao, u suprotnom se javlja neizvjesnost u vezi budućnosti odnosa (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Zavisnost je mogućnost članova dijade da međusobno utječu

na ishode koji su međuzavisni (primjerice, tuga kod jednog člana para izaziva tugu kod drugog člana) (Thibaut i Kelley, 1959). Osnovna pretpostavka je da veća zavisnost jednog od članova znači da on ima više za izgubiti. Pritom se u obzir uzima nivo usporedbe (očekivanja o tome što osoba zaslužuje od odnosa) i nivo usporedbe za alternative (najniži nivo koji se prihvaća u vidu dostupnih alternativa partneru). Pozitivni ishodi trebaju nadjačati nivo usporedbe kako bi osoba bila zadovoljna romantičnim odnosom (Thibaut i Kelley, 1959).

Model ulaganja (Rusbult i Farrell, 1983) izdvaja *predanost* kao ključni element koji određuje stabilnost i trajanje odnosa te privrženost partneru i motivaciju za ostanak u vezi. Prema ovom modelu, *predanost* u romantičnim odnosima ovisi o tri glavna čimbenika: *zadovoljstvu odnosom*, *veličinom ulaganja u odnos* i o *kvaliteti alternativa*. *Zadovoljstvo* proizlazi iz percepcije dobivenih nagrada spram gubitaka i ponovno nagrade moraju biti veće, a gubitci manji za zadovoljavajući odnos. Nagrade uključuju specifične kvalitete koje osoba doživljava kroz interakciju s partnerom, resurse koji dolaze s vezom, ili privlačnost samog odnosa (Rusbult i Farrell, 1983). *Velicina ulaganja* se odnosi na resurse, poput vremena, truda, emocija ili novca, koje su osobe uložile u vezu i koje bi izgubili ako bi se ona prekinula. Što je ulaganje veće, veća je i predanost odnosu, jer je percepcija gubitaka veća ako se odnos prekine. *Kvaliteta alternativa* odnosi se na procjenu potencijalnih alternativa izvan trenutnog odnosa. Ako su alternative loše (ako osoba vjeruje da ne može naći bolji ili jednako zadovoljavajući odnos izvan trenutnog), predanost sadašnjem partneru će biti veća (Rusbult i Farrell, 1983). Svi ovi čimbenici zajedno utječu na predanost u odnosu. Romantični odnosi bit će zadovoljavajući i dugotrajni kada osobe doživljavaju visoke nagrade, minimalne gubitke i kada je njihovo ulaganje u odnos visoko. Nadalje, kako bi odnos ostao stabilan i zadovoljavajući partnerov doprinos treba biti percipiran podjednakim. U suprotnom se povećava mogućnost traženja intimnosti izvan postojećeg odnosa (Drigotas i Barta, 2001).

1.2.2. Kvaliteta romantičnog odnosa: rezultati dosadašnjih istraživanja

Dosadašnja istraživanja o kvaliteti i zadovoljstvu romantičnim odnosom pokazuju kako su oni povezani s različitim ishodima. Zadovoljstvo odnosom povezano je s boljim fizičkim i mentalnim zdravljem te s većom psihološkom dobrobiti. Osobe u zadovoljavajućim odnosima pokazuju bolje funkcioniranje, otpornost na stresne situacije i manje psiholoških poteškoća (Uysal i sur., 2017). Zadovoljni parovi su skloniji popravljanju situacije kad se suoče s problemima u romantičnom odnosu te su općenito skloniji konstruktivnoj komunikaciji (Fincham i Bradbury, 1989). S druge strane, nezadovoljni parovi pokazuju

disfunkcionalna ponašanja kao što su kritiziranje, defenzivnost i manjak aktivnog slušanja partnera (Kelly i sur., 2003; Fincham i sur., 2018). Nadalje, pokazalo se da sadržaj koji parovi unose u svoje narative vezane uz romantični odnos može značajno utjecati na kvalitetu odnosa. Primjerice, bračni parovi koji tvrde da su zajedno prošli kroz prepreke češće imaju zadovoljavajuće i stabilne odnose (Buehlman i sur., 1992). Parovi u sretnijim i stabilnijim vezama skloni su idealiziranju partnera te precjenjuju sličnost između sebe i partnera (Murray i sur., 1996a). Također, partnerske vrline procjenjuju pozitivnijima nego što one stvarno jesu (Karney i Frye, 2002). Sretni parovi koriste egocentrične atribucije za negativne događaje (misle da više doprinose negativnim događajima u odnosu), a partnerski centrirane atribucije za pozitivne događaje (misle da njihovi partneri više doprinose pozitivnim događajima u odnosu), čime se pojačava percepcija zadovoljstva u vezi (Fincham i Bradbury, 1989). Nezadovoljni parovi rjeđe koriste partnerski centrirane atribucije za pozitivne događaje (Gottman i Notarius, 2000). Ulaganje u odnos također je važan prediktor zadovoljstva i predanosti u romantičnim vezama. Više inicijalnog ulaganja u odnos kod žena povezano je s većom predanošću tijekom vremena, dok je kod muškaraca zadovoljstvo najviše povezano s percipiranom jednakošću ulaganja (Sprecher, 2001).

1.3. Ljubomora i percipirana kvaliteta romantičnog odnosa

Ljubomora se zbog svoje prirode često percipira kao destruktivna emocija koja nepovoljno utječe na zadovoljstvo romantičnim odnosom jer doprinosi nesigurnosti i konfliktu (Barelds i Dijkstra, 2006). Partneri ljubomornih osoba često se osjećaju kao da se nema povjerenja u njih ili ih se kontrolira. Također, nesretni partneri češće će imati afere i osjetiti ljubomoru (Banfield i McCabe, 2001). Pokazalo se da su ljubomorne osobe češće emocionalno ovisne o odnosu u kojem se nalaze (Buunk, 1995) no isto tako da je ljubomora prisutna u neekskluzivnim vezama ili u vezama gdje je predanost niska (Salovey i Rodin, 1985; prema Salovey i Rodin, 1988). Naposljetku, ljubomora se pokazala povezanom sa zločinima iz strasti i agresijom prema partneru ili trećoj osobi (Wilson i Daly, 1996). Međutim, ljubomora se može promatrati i kao pozitivni fenomen: ako je osoba ljubomorna, to može značiti da želi zaštititi odnos te prevenirati ulazak partnera u odnos s trećom osobom (Barelds i Dijkstra, 2006), što je zapravo evolucijska prednost (Buss, 2000). Ljubomora se pokazala povezanom s većim subjektivnim osjećajima zaljubljenosti i ljubavi (Dugosh, 2000), a i s većom stabilnošću u odnosu (Mathes, 1986). Također, kao reakcija na ljubomoru, osoba može svoga partnera ne uzimati zdravo za gotovo (Attridge, 2013). Ovakve nekonzistentne rezultate Attridge (2013) objašnjava kao posljedicu korištenja metodoloških i mjernih

postupaka koji ne obuhvaćaju kompleksnost ljubomore u potpunosti. Korištenjem multidimenzionalnog pristupa, kakvog koriste Pfeiffer i Wong (1989) te Buunk (1997), lakše je objasniti prethodne paradoksalne rezultate. Kao što je već navedeno, ove dvije tipologije poprilično su slične pa je reaktivna ljubomora slična emocionalnoj (odnosi se na osjećaje vezane uz stvarnu prijetnju), anksiozna kognitivnoj (odnosi se na ruminiranje i stvaranje nerealnih scenarija vezanih uz nevjeru partnera), a preventivna bihevioralnoj (u suštini se odnosi na preveniranje kontakta partnera sa suprotnim spolom).

Pfeiffer i Wong (1989) su u svom istraživanju dobili pozitivnu povezanost između ljubavi i emocionalne ljubomore te negativnu između ljubavi i kognitivne ljubomore, a Andersen i sur. (1995) kako je kognitivna ljubomora snažniji negativni prediktor zadovoljstva odnosom, u odnosu na emocionalnu ljubomoru, za koju je također dobivena negativna povezanost sa zadovoljstvom odnosom. Također, kognitivna ljubomora povezana je s većom nesigurnošću i nepovjerenjem u odnos, dok se emocionalna ljubomora vezuje uz veću intimnost (Knobloch i sur., 2001) pa zapravo nije neobično da se emocionalna tj. reaktivna ljubomora percipira zdravim odgovorom na situaciju, dok se kognitivna ljubomora može percipirati i patološkom (Buunk, 1997). U istraživanju Barelds i Dijkstre (2006) na heteroseksualnim i homoseksualnim parovima, generalno su dobiveni viši rezultati za reaktivnu, u odnosu na preventivnu i anksioznu ljubomoru, što upućuje na moguću patologiju tih dviju vrsta ljubomore (zbog rijetke pojavnosti u populaciji). Dok je pozitivna povezanost između reaktivne ljubomore i kvalitete veze dobivena samo kod heteroseksualnih osoba, negativna povezanost između anksiozne ljubomore i kvalitete odnosa dobivena je i kod heteroseksualnih osoba i kod homoseksualnih muškaraca (Barelds i Dijkstra, 2006). U istraživanju koje su proveli Barelds i Dijkstra (2007) ispitanici su bili samo heteroseksualni parovi koji su u braku ili žive zajedno, a ispitala se povezanost između tri tipa ljubomore (reaktivna, preventivna i anksiozna) te tri komponente zadovoljstva odnosom (prilagodba, zadovoljstvo i kvaliteta). U sve tri studije reaktivna se ljubomora konzistentno pokazivala pozitivno povezanom sa zadovoljstvom odnosom, dok je negativna povezanost dobivena za anksioznu ljubomoru i zadovoljstvo vezom (Barelds i Dijkstra, 2007). Kad je riječ o preventivnoj/posesivnoj ljubomori, njezina dvojaka priroda (prijetnja može, ali ne mora biti stvarna; preventivna ponašanja mogu biti negativna, ali i pozitivna), vidljiva je u rezultatima istraživanja. Ova vrsta ljubomore povezana je i s reaktivnom i anksioznom ljubomorom više nego što su njih dvije međusobno povezane (Buunk, 1997) te nije dobivena povezanost između preventivne ljubomore i zadovoljstva romantičnim odnosom. Autori (Barelds i

Dijkstra, 2007) naglašavaju kako se to vjerojatno događa zbog prethodno spomenute dvojake prirode preventivne ljubomore, odnosno različitih mogućih načina njenog izražavanja, ali je moguće da je riječ i o podvrsti anksiozne ljubomore (kognicije i ruminacija dovode do preventivnih ponašanja) (Barelds i Dijkstra, 2007).

Ljubomora u romantičnim vezama ne utječe samo na zadovoljstvo osobe koja je doživljava, već i na partnerovo zadovoljstvo (Feeney, 1999). Istraživanje je pokazalo da su više razine ljubomore jednog člana para povezane s nižim zadovoljstvom u vezi kod partnera (McNulty, 2008). Osobe osjetljivije na odbacivanje češće prijavljuju subjektivno jači osjećaj ljubomore, dok njihovi partneri iskazuju niže zadovoljstvo u vezi (Downey i Feldman, 1996). Također, destruktivni komunikacijski odgovori na ljubomoru (npr. prijetnje i optužbe) mogu pogoršati zadovoljstvo u vezi, dok konstruktivna komunikacija može ublažiti negativne učinke ljubomore. Partneri koji se nose s ljubomorom na konstruktivan način obično imaju zadovoljavajuće odnose (Hadden i sur., 2018). Partneri koji snažno reaguju na ljubomoru mogu privući druge osobe sličnih sklonosti, što može dovesti do recipročnosti u ljubomornim odgovorima. Osobe s visokom razinom anksiozne ljubomore uglavnom imaju niže zadovoljstvo svojim romantičnim odnosima, a slični rezultati su primijećeni kod njihovih partnera (Barelds i Dijkstra, 2007). Anksiozna ljubomora može dovesti do nesigurnosti i smanjenog povjerenja u odnosu (Elphinston i sur., 2011).

1.4. Model međuzavisnosti aktora i partnera

Model međuzavisnosti aktora i partnera (engl. „*Actor Partner Interdependence Model*“, u nastavku APIM; Kenny i sur., 2006) je model statističke analize predviđen za dijadni dizajn. Dijadni dizajn se odnosi na istraživanja na parovima ljudi, za koje se mjere iste varijable, što omogućava usporedbu članova para (npr. majka-kćer, suprug-supruga). Model pretpostavlja da su rezultati partnera na nekoj mjeri međusobno povezani, jer dijele iste životne okolnosti (poput zajedničkog domaćinstva), što može utjecati na njihove odgovore i ponašanja (Kenny, 1996). Dakle, model pretpostavlja *međuzavisnost* članova para i može se koristiti za istraživanja na romantičnim partnerima, a s obzirom da se vodi računa o međuzavisnosti, smanjuju se ili eliminiraju pogreška tipa I i II (Kashy i Kenny, 2000). Međuzavisnost se može izračunati Pearsonovim koeficijentom korelacije ako su članovi para međusobno raspoznatljivi (npr. suprug i supruga) (Kenny, 1996). Ključni pojmovi vezani uz ovaj model odnose se na aktorske i partnerske efekte. Aktorski efekti odnose se na to da rezultat jednog člana para (aktora) na prediktorskoj varijabli ima učinak na njegov rezultat na

kriterijskoj varijabli. Partnerski efekti odnose se na to da rezultat jednog člana para na prediktorskoj varijabli ima učinak na kriterijsku varijablu drugog člana para (Kenny i Ledermann, 2010). Kako bi dobili omjer između aktorskih i partnerskih efekata, računa se parametar k , a preduvjet za izračun je da aktorski efekt bude različit od 0 (Kenny i Ledermann, 2010). Uvidom u veličinu, predznak i intervale pouzdanosti parametra k , može se odrediti koji dijadni obrazac (obrazac međudjelovanja) je prisutan. Postoje 4 generalna APIM obrasca: samo aktorski, samo partnerski, obrazac para i kontrastni obrazac. Samo aktorski obrazac dobiva se kad prediktorska varijabla jednog člana para ima učinak na njegovu, ali ne i na partnerovu ishodnu varijablu (partnerski efekt je 0; $k = 0$), a samo partnerski obrazac predstavlja suprotno (aktorski efekt je 0). Kod obrasca para, aktorski i partnerski efekti su izjednačeni ($k = 1$), a kod kontrastnog obrasca, aktorski i partnerski efekti su podjednaki, no suprotnih predznaka ($k = -1$). Prednost izračunavanja parametra k leži u mogućnosti izražavanja relativne veličine partnerskog u odnosu na aktorski efekt. Primjerice, ako je $k = 0.5$, to sugerira da je aktorski efekt dvostruko veći od partnerskog efekta: k se u tom slučaju nalazi između obrasca para i samo aktorskog obrasca (Kenny i Ledermann, 2010). Prilikom proučavanja aktorskih i partnerskih efekata preporučuje se prikupljanje podataka iz više izvora (primjerice samoprocjene i procjene partnera), kako bi se kontrolirala varijanca zajedničke metode (Orth, 2013). Varijanca zajedničke metode nastaje kad se varijanca podataka pripisuje specifičnom načinu prikupljanja podataka (npr. samoprocjene). Rezultati mogu biti pristrani jer ista metoda utječe na odgovor svih ispitanika, čime se povećava varijanca koja nije rezultat pravih razlika. Kontrola ove vrste varijance povećava točnost i valjanost rezultata te smanjuje njihovu pristranost (Orth, 2013).

Kako se APIM sve više koristi u istraživanjima dijada, nije neobično da su upravo ovu analizu koristili Barelds i Dijkstra (2007) u svojem istraživanju, vodeći se pretpostavkom da se zadovoljstvo odnosom stvara i mijenja u *interakciji* između dvije osobe te da je kvaliteta odnosa povezana kako s vlastitom tako i s partnerovom ljubomorom (Barelds i Dijkstra, 2007). Ipak, čini se da do sada nije provedeno istraživanje koje će uz ispitivanje odnosa između vlastite ljubomore te partnerove ljubomore i vlastitog zadovoljstva odnosom, uključiti i procjenu percipirane ljubomore partnera. Cilj ovog istraživanja je ispitati aktorske i partnerske efekte triju tipova ljubomore (reaktivne, preventivne i anksiozne) na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.

1.5. Problemi

1. Ispitati aktorske efekte samoprocjena i partnerovih/partneričinih procjena triju tipova ljubomore (reaktivne, preventivne i anksiozne) na samoprocijenjenu kvalitetu romantičnog odnosa.
2. Ispitati partnerske efekte samoprocjena i partnerovih/partneričinih procjena triju tipova ljubomore (reaktivne, preventivne i anksiozne) na samoprocijenjenu kvalitetu romantičnog odnosa.

1.6. Hipoteze

1. Očekuju se pozitivni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i partnerski procijenjene reaktivne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.
2. Ne očekuju se ni aktorski ni partnerski efekti ni samoprocijenjene ni partnerski procijenjene preventivne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.
3. Očekuju se negativni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i partnerski procijenjene anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.

2. METODA

2.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak sačinjen od 190 hrvatskih heteroseksualnih parova, odnosno 380 ispitanika ($N = 380$; 190 muškaraca, 190 žena), koji su prikupljeni metodom snježne grude tako što su suradnici istraživanja podijelili informacije o istraživanju prijateljima i kolegama. Za sudjelovanje u istraživanju, uvjet je bio da ispitanici budu punoljetni te da su u romantičnom odnosu minimalno 3 mjeseca. Ispitanici su bili u dobnom rasponu od 18 do 35 godina starosti ($M = 25.06$ god., $SD = 4.16$ za muškarce, $M = 22.92$ god., $SD = 3.28$ za žene). Trajanje romantičnog odnosa u kojem su se ispitanici nalazili je od 3 mjeseca do 15 godina ($M = 3.11$ god., $SD = 2.56$), a s obzirom na vrstu veze, ispitanici su se dijelili na one koji izlaze s partnerom/icom (engl. *dating*) (70% parova) i one koji su živjeli s partnerom/icom (*cohabiting*) (30% parova). Preddiplomski studij završilo je 47.6% muškaraca i 65.9% žena, 38.9% muškaraca i 62.1% žena je bilo na diplomskom studiju, a 53.7% muškaraca i 28.9% žena je bilo zaposleno u trenutku prikupljanja podataka.

2.2. Mjerni instrumenti

2.2.1. Skala ljubomore

Za mjerenje *reaktivne*, *preventivne* i *anksiozne* ljubomore korištena je Skala ljubomore, koja predstavlja prevedenu i prilagođenu verziju upitnika „*Three Types of Jealousy Scale*“ (TTJS; Barelds i Dijkstra, 2022, prema Barelds i sur., u tisku). TTJS je originalno osmislio Buunk (1997). TTJS se sastoji od ukupno 15 čestica (po 5 čestica za svaku vrstu odnosno subskalu ljubomore) i na engleskom je jeziku (Barelds i Dijkstra, 2022, prema Barelds i sur., u tisku). Česticama koje mjere *reaktivnu* ljubomoru, od ispitanika se tražilo da procijene koliko bi ih uznemirilo kad bi se njihov partner/ica uključio/la u izvanpartnerske intimne aktivnosti. Ispitanici su davali procjene na ljestvici od 1 do 5, gdje 1 označava „*nisam nimalo uznemiren*“, a 5 „*iznimno sam uznemiren*“. *Anksiozna* ljubomora mjerena je česticama poput „*Brinem se da bi moj partner nekog drugog mogao percipirati privlačnijim od mene*“. Ispitanici su ponovno davali procjene na skali od 1 do 5, gdje 1 označava „*nikada*“, a 5 „*vrlo često*“. Za mjerenje *preventivne* ljubomore, korištene su čestice poput „*Ne želim da moj partner provodi previše vremena s osobama suprotnog spola*“. U ovom slučaju, na skali od 1 do 5, 1 označava „*nije primjenjivo*“, a 5 „*potpuno je primjenjivo*“. Pouzdanost TTJS upitnika procijenjena je izračunavanjem Guttmanovog lambda-2 koeficijenta te za hrvatski uzorak pouzdanost za *reaktivnu* ljubomoru iznosi .67 ($\lambda_2 = .67$), za

preventivnu ljubomoru .75 ($\lambda^2 = .75$), a za *anksioznu* ljubomoru .89 ($\lambda^2 = .89$) (Barelds i sur., u tisku).

Prevedeni upitnik ima 15 čestica. Upitnik je prilagođen ovisno o spolu osobe u paru koja ga ispunjava. Pomoću prvih 5 čestica mjerena je *reaktivna ljubomora* (reakcija osobe na stvarnu prijetnju, npr. „*Molimo Vas da na skali od 1 do 7 procijenite kako biste se osjećali kad bi se Vaša partnerica ponašala na sljedeće načine: 1. da ima seksualnu vezu s nekim drugim*“), drugih 5 *preventivna* ljubomora (prevencija kontakta partnera sa suprotnim spolom, npr. „*Nije mi prihvatljivo da se moja partnerica prijateljski nalazi s muškarcima*“), a posljednjih 5 *anksiozna* ljubomora (zabrinutost i ruminiranje u vezi nestvarnih prijetnji, npr. „*Zabrinut sam da će moja partnerica naći nekog privlačnijeg od mene*“). Ispitanici daju odgovore na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva. Za čestice subskale *reaktivne ljubomore*, 1 označava „*uopće me ne bi uznemirilo*“, a 7 „*izrazito jako bi me uznemirilo*“. Za čestice subskale *preventivne ljubomore*, 1 označava „*uopće se ne odnosi na mene*“, a 7 „*u potpunosti se odnosi na mene*“. Naposljetku, za čestice subskale *anksiozne ljubomore*, 1 označava „*nikad*“, a 7 „*gotovo uvijek*“. Ukupan rezultat za svaku subskalu računa se zbrajanjem rezultata na toj subskali, pri čemu viši rezultat znači da je osoba sklonija toj vrsti ljubomore. Svaki član para procjenjuje i ljubomoru svog partnera. Unutarnja pouzdanost pojedinih tipova ljubomore u ovom istraživanju nalazi se u poglavlju Rezultati, u Tablici 1.

2.2.2. Upitnik percipirane kvalitete odnosa

S ciljem mjerenja percipirane kvalitete romantičnog odnosa, korišten je Upitnik percipirane kvalitete odnosa (u originalu PRQC; Perceived Relationship Quality Components; Fletcher i sur., 2000), kojeg su na hrvatski jezik preveli Kardum i sur. (2018). Radi se o skraćenoj verziji upitnika, a ona se sastoji od ukupno 6 čestica. Svaka od čestica odnosi se na jednu komponentu romantičnog odnosa (ljubav, strast, predanost, povjerenje, zadovoljstvo i intimnost). Ispitanici procjenjuju kvalitetu svog trenutnog romantičnog odnosa na skali Likertova tipa od 1 do 7, pri čemu 1 označava „*uopće ne*“, a 7 „*izrazito*“. Ukupan rezultat na upitniku je kompozit odgovora na njegovim pojedinim česticama, a viši rezultat interpretira se kao viša procijenjena kvaliteta romantičnog odnosa. Primjer čestice je: „Koliko ste predani Vašoj vezi?“ Pouzdanost upitnika na muškim ispitanicima iznosi .89, a na ženskim .86. Unutarnja pouzdanost ovog upitnika u ovom istraživanju nalazi se u poglavlju Rezultati, u Tablici 1.

2.3. Postupak

Ovo istraživanje dio je većeg istraživanja koje se bavi osobinama ličnosti. Istraživanje je provedeno tako da je dvoje pomoćnika istraživanja upitnike podijelilo parovima u njihovim domovima ili u laboratoriju fakulteta. Prije samog početka, ispitanici su dali verbalni pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Zatim su članovi para ispunili Skalu ljubomore i Upitnik percipirane kvalitete romantičnog odnosa, prilikom čega su sjedili odvojeno. Za osiguravanje povjerljivosti, ispunjene upitnike su predali u zajedničkoj zatvorenoj omotnici. Naposljetku su bili informirani o ciljevima istraživanja.

2.4. Statistička analiza

Za analizu dijadnih podataka korišten je Model međuzavisnosti aktora i partnera (engl. “*Actor-Partner Interdependence Model*”; Kenny i sur., 2006), koji pretpostavlja moguću korelaciju između rezultata članova dijade i prikladan je za istraživanje na romantičnim parovima. Aktorski efekti u ovom se slučaju odnose na to predviđa li rezultat osobe za pojedinu vrstu ljubomore njezin rezultat percipirane kvalitete romantičnog odnosa. Partnerski efekti odnose se na to predviđa li rezultat osobe za pojedinu vrstu ljubomore rezultat percipirane kvalitete romantičnog odnosa njezinog *partnera*. Pritom su za ispitivanje ljubomore korištene i samoprocjene i procjene partnera zbog kontrole varijance zajedničke metode, tj. kako bi varijanca među ispitanicima bila u što većoj mjeri produkt stvarnih razlika (Orth, 2013). Osim toga, pokazalo se da se samoprocjene i partnerske procjene mogu razlikovati ovisno o tome koliko je neka osobina vidljiva drugima i koliko je evaluativna. Ljudi bolje procjenjuju vlastite unutarnje osobine poput emocija, dok partneri bolje procjenjuju „vanjske osobine“ poput inteligencije. Dakle, ovisno o vidljivosti pojedinog tipa ljubomore bi se samoprocjene i partnerske procjene mogle razlikovati (Vazire, 2010). Za procjenu vrste dijadnih obrazaca parova računao se parametar k , omjer partnerskog i aktorskog efekta (Kenny i Ledermann, 2010), pri čemu su obzir uzete vrijednosti aktorskih efekata većih od 0.10 i statistički značajne vrijednosti za obje vrste efekata. Također su u obzir uzeti i intervali pouzdanosti parametra k , i ovisno o vrijednostima, zaključivalo se o vrsti dijadnog obrasca (samo aktorski, samo partnerski, obrazac para, kontrastni obrazac). Za provedbu statističke analize, korištena je internetska aplikacija APIM_SEM (Stas i sur., 2018).

3. REZULTATI

Najprije su izračunati deskriptivni podaci (M , SD) za samoprocjene i partnerske procjene reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore te za samoprocjene kvalitete romantičnog odnosa. Deskriptivni podaci i rezultati t-testa prikazani su u Tablici 1., odvojeno za muškarce i za žene.

Tablica 1. *Deskriptivni podaci i t-test za samoprocjene i partnerske procjene reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore te za samoprocjene percipirane kvalitete romantičnog odnosa*

SP i PP konstrukata	muškarci			žene			t	df	p
	M	SD	α	M	SD	α			
SP-RLJ	29.36	5.00	.78	30.25	4.73	.79	-1.78	376.8	.08
PP-RLJ	30.44	4.71	.80	30.17	4.68	.79	0.56	378	.58
SP-PLJ	13.93	6.89	.84	15.26	7.60	.86	-1.78	374.5	.08
PP-PLJ	14.80	7.62	.86	16.55	8.58	.90	-2.11	372.8	.04
SP-ALJ	11.67	6.67	.89	13.11	7.27	.90	-2.01	375.2	.05
PP-ALJ	12.74	7.77	.94	16.13	9.13	.94	-3.91	368.4	.00
SP-KRO	37.41	4.67	.87	37.52	4.42	.81	-0.23	376.8	.81

Napomena. SP – samoprocjene; PP – procjene partnera; RLJ – reaktivna ljubomora; PLJ – preventivna ljubomora; ALJ – anksiozna ljubomora; SP-KRO-percipirana kvaliteta romantičnog odnosa; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; α – Cronbach alfa; t -rezultati t-testa; df – stupnjevi slobode, p -statistička značajnost.

U Tablici 1. prikazana je i unutarnja pouzdanost subskala te su dobivene vrijednosti relativno visoke (najmanji Cronbach α iznosi .78).

T-testom testiralo se postoji li razlika između muškaraca i žena u samoprocjenama i partnerskim procjenama za tipove ljubomore te percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa. Uvidom u rezultate t-testa, dobivena je statistički značajna razlika između spolova za procjene partnera kod preventivne ljubomore, pri čemu žene pokazuju višu preventivnu ljubomoru prema procjenama svojih partnera ($M(\text{Ž}) = 16.55$, $SD(\text{Ž}) = 8.58$; $M(\text{M}) = 14.80$, $SD(\text{M}) = 7.62$). To sugerira da muškarci vide žene preventivno ljubomornijima nego žene muškarce.

Dobivena je statistički značajna razlika između muškaraca i žena kod samoprocjena anksiozne ljubomore, tj. žene kroz vlastite procjene iskazuju više ljubomore u odnosu na muškarce ($M(\check{Z}) = 13.11$, $SD(\check{Z}) = 7.27$; $M(M) = 11.67$, $SD(M) = 6.67$).

Za anksioznu ljubomoru, dobivena je statistički značajna razlika među spolovima za procjenu partnera, pri čemu muškarci žene procjenjuju ljubomornijima nego žene muškarce ($M(\check{Z}) = 16.13$, $SD(\check{Z}) = 9.13$; $M(M) = 12.74$, $SD(M) = 7.77$). Rezultat ukazuje na izraženu vidljivost ženske anksiozne ljubomore iz perspektive partnera.

Nisu dobivene spolne razlike za reaktivnu ljubomoru ni kod samoprocjena ni kod partnerskih procjena, tj. muškarci i žene imaju sličnu percepciju reaktivne ljubomore. Također nisu dobivene spolne razlike u samoprocjenama kvalitete romantičnog odnosa, tj. muškarci i žene na sličan način percipiraju kvalitetu vlastitog romantičnog odnosa.

Korelacije između svih varijabli prikazane su u Tablici 2.

Tablica 2. *Pearsonovi koeficijenti korelacije između samoprocjena i partnerskih procjena reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore te percipirane kvalitete romantičnog odnosa*

		M							Ž						
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
M	1. SP-RLJ	-													
	2. SP-PLJ	.26**	-												
	3. SP-ALJ	.26**	.43**	-											
	4. PP-RLJ	.39**	.26**	.11	-										
	5. PP-PLJ	.28**	.47**	.28**	.45**	-									
	6. PP-ALJ	.14	.27**	.42**	.17*	.59**	-								
	7. SP-KRO	.13	.01	-.08	.14	-.02	-.14	-							
Ž	8. SP-RLJ	.22**	.14	-.01	.65**	.27**	.00	.08	-						
	9. SP-PLJ	.17*	.28**	.07	.26**	.57**	.17*	-.09	.43**	-					
	10. SP-ALJ	.06	.14	.18*	.10	.38**	.35**	-.27**	.20**	.51**	-				
	11. PP-RLJ	.57**	.26**	.14	.41**	.21**	.07	.21**	.49**	.35**	.07	-			
	12. PP-PLJ	.13	.48**	.22**	.05	.34**	.22**	-.20**	.14	.53**	.34**	.29**	-		
	13. PP-ALJ	.13	.30**	.51**	.05	.28**	.35**	-.29**	.02	.39**	.48**	.18*	.58**	-	
	14. SP-KRO	-.04	-.05	-.06	.13	-.11	-.21**	.54**	.10	-.10	-.24**	.13	-.20**	-.18*	-

Napomena. M – muškarci; Ž – žene; SP – samoprocjene; PP – procjene partnera; RLJ – reaktivna ljubomora;

PLJ – preventivna ljubomora; ALJ – anksiozna ljubomora; SP-KRO – percipirana kvaliteta romantičnog odnosa;

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Kad je riječ o korelacijama vezanim uz tri tipa ljubomore unutar spola (samoprocjene i

procjene od strane partnerice), za muškarce su dobivene pozitivne korelacije, koje su većinom statistički značajne, a kreću se od .11 ($p > .05$) do .59 ($p < .01$). Za žene su također dobivene pozitivne korelacije koje su većinom statistički značajne, a kreću se od .02 ($p > .05$) do .58 ($p < .01$). U ovom dijelu valja ukazati na statistički značajne pozitivne korelacije između samoprocjena i partnerskih procjena za iste vrste ljubomore, koje su dobivene kod muškaraca i kod žena za sva tri tipa ljubomore. Takve korelacije ukazuju na slaganje različitih procjenjivača u vezi iste stvari: ako muškarci sebe percipiraju reaktivno ljubomornima, tako ih procjenjuju i njihove partnerice ($r = .39$; $p < .01$). Isto vrijedi za procjenu muške preventivne ($r = .47$; $p < .01$) i anksiozne ljubomore ($r = .42$; $p < .01$). Slično je dobiveno i kod žena: ako se ispitanica percipira reaktivno ljubomorom, tako ju procjenjuje i partner ($r = .49$; $p < .01$), a isto vrijedi za procjenu ženske preventivne ($r = .53$; $p < .01$) i anksiozne ljubomore ($r = .48$; $p < .01$).

Korelacije između spolova na prediktorskim skalama samoprocjena i partnerskih procjena ljubomore variraju u rasponu i značajnosti, a kreću se od $-.01$ ($p > .05$) do $.65$ ($p < .01$), pri čemu se značajne korelacije kreću od $.17$ ($p < .05$) do $.65$ ($p < .01$). Rezultati samoprocjena reaktivne ($r = .22$; $p < .01$), preventivne ($r = .28$; $p < .01$) i anksiozne ljubomore ($r = .18$; $p < .05$) između žena i muškaraca pokazali su se blago povezanima, što upućuje na blagu realnu sličnost među partnerima u vrstama ljubomore. Također su dobivene umjerene pozitivne korelacije vezane uz recipročnost: ako žena partnera procjenjuje reaktivno ljubomornim, on nju također procjenjuje reaktivno ljubomornom ($r = .41$; $p < .01$), a isto vrijedi za preventivnu ($r = .34$; $p < .01$) i anksioznu ljubomoru ($r = .35$; $p < .01$). Nadalje, ako žene sebe procjenjuju reaktivno ljubomornima i partnera procjenjuju reaktivno ljubomornim ($r = .65$; $p < .01$), a isto vrijedi i za preventivnu ($r = .57$; $p < .01$) i anksioznu ljubomoru ($r = .35$; $p < .01$). Slično je dobiveno i kod muškaraca pa ako sebe procjenjuju reaktivno ljubomornima, procjenjuju i partnericu ($r = .57$; $p < .01$), što vrijedi i za preventivnu ($r = .48$; $p < .01$) i anksioznu ljubomoru ($r = .51$; $p < .01$).

Za kriterij, tj. percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa, korelacije unutar spola kod muškaraca s obzirom na samoprocjene i procjene ljubomore od strane partnerice, su male i nisu statistički značajne ($p > .05$), a kod žena je dobivena blaga negativna korelacija između samoprocijenjene anksiozne ljubomore i percipirane kvalitete romantičnog odnosa ($r = -.24$; $p < .01$), te između partnerski procijenjene preventivne i anksiozne ljubomore i kvalitete odnosa žena ($r = -.20$; $p < .01$; $r = -.18$; $p < .05$). Kad je riječ o korelacijama između spolova, ženska samoprocijenjena anksiozna ljubomora blago negativno korelira s muškom kvalitetom

romantičnog odnosa ($r = -.27$; $p < .01$). Ako partnericu procjenjuju reaktivno ljubomornom, to blago pozitivno korelira s njihovom percipiranom kvalitetom odnosa ($r = .21$; $p < .01$), a ako partnericu procjenjuju preventivno ili anksiozno ljubomornom, to negativno korelira s njihovom percipiranom kvalitetom romantičnog odnosa ($r = -.20$; $p < .01$; $r = -.29$; $p < .01$), iako je korelacija malo veća za anksioznu nego za preventivnu ljubomoru. Kod žena je dobivena samo jedna statistički značajna korelacija: ako partnere procjenjuju anksiozno ljubomornima, žene romantični odnos percipiraju malo manje kvalitetnim ($r = -.21$; $p < .01$). Korelacija između muške i ženske percipirane kvalitete romantičnog odnosa je pozitivna, umjerena i značajna ($r = .54$, $p < .01$), tj. ako je jedan član para zadovoljan, vjerojatno će biti i drugi.

Nakon toga, provedene su statističke analize uz pomoć Modela međuzavisnosti aktora i partnera (engl. "*Actor-Partner Interdependence Model*"; Kenny i sur., 2006) u aplikaciji APIM_SEM (Stas i sur., 2018), s ciljem utvrđivanja odnosa između samoprocjena

i partnerskih procjena triju tipova ljubomore te percipirane kvalitete romantičnog odnosa. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati APIM analize za samoprocjene i partnerske procjene reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore kao prediktora percipirane kvalitete romantičnog odnosa

prediktor	r_p	r_{ce}	χ^2 test	Aktor efekt (β)		Partner efekt (β)	R^2	k	95% IP		Dijadni obrazac
				$\check{Z} \rightarrow \check{Z}$	$M \rightarrow \check{Z}$				DG	GG	
kvaliteta odnosa	SP - RLJ	0.22**	0.55***	7.89	0.11	-0.07	0.01	-0.55	-1.81	0.70	aktorski i kontrast
					0.11	0.06	0.02	0.54	-1.08	2.16	NMO
	PP - RLJ	0.41***	0.53***	2.17	0.09	0.10	0.02	1.06	-1.87	3.99	NMO
					0.06	0.18*	0.05	2.94	-5.48	11.36	NMO
	SP - PLJ	0.28***	0.54***	8.33	-0.09	-0.02	0.01	0.26	-1.72	2.24	NMO
					0.03	-0.10	0.01	-2.70	-14.37	8.97	NMO
	PP - PLJ	0.34***	0.53***	14.29*	-0.18*	-0.04	0.04	0.264	-0.73	1.26	aktorski i obrazac para
					0.06	-0.22**	0.04	-3.51	-12.19	5.18	NMO
	SP - ALJ	0.17*	0.51***	12.63*	-0.24***	-0.02	0.06	0.08	-0.57	0.72	aktorski
					-0.03	-0.27***	0.08	8.51	-33.31	50.34	NMO
	PP - ALJ	0.35***	0.52***	28.97***	-0.12	-0.17*	0.06	1.64	-1.2	4.48	NMO
					-0.04	-0.27***	0.08	5.56	-15.18	26.3	NMO

Napomena: SP – samoprocjene; PP – procjene partnera; RLJ – reaktivna ljubomora; PLJ – preventivna ljubomora; ALJ – anksiozna ljubomora; r_p – korelacija između prediktorskih varijabli žena i muškaraca; r_{ce} – korelacija između pogrešaka kriterija žena i muškaraca; \check{Z} – žene; M – muškarci; β – standardizirani beta koeficijent; R^2 – koeficijent determinacije; k – omjer partnerskog i aktorskog efekta; 95% IP – interval pouzdanosti; DG – donja granica za 95% IP; GG – gornja granica za 95% IP; NMO – nije moguće odrediti; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$
a. Stupnjevi slobode za sve testove iznose 6.

Iz Tablice 3. vidljivo je kako je za reaktivnu ljubomoru dobiven samo statistički značajan pozitivan partnerski efekt reaktivne ljubomore žena procijenjene od strane muškaraca na percipiranu kvalitetu odnosa kod muškaraca ($\beta = 0.18$; $p < .05$). Rezultat sugerira će muškarci svoj romantični odnos percipirati nešto kvalitetnijim ako procjenjuju partnericu reaktivno ljubomornom, no riječ je o blagom efektu, a i ostali aktorski i partnerski efekti za samoprocjene i partnerske procjene nisu dobiveni.

Kad je riječ o preventivnoj ljubomori, dobiven je statistički značajan negativan aktorski efekt partnerove procjene preventivne ljubomore žena na žensku kvalitetu romantičnog odnosa ($\beta = -0.18$; $p < .05$). Rezultat sugerira da što muškarac više ženu percipira preventivno ljubomornom, to će ona svoju kvalitetu romantičnog odnosa percipirati nižom. S druge strane, nije dobiven statistički značajan aktorski efekt samoprocijenjene preventivne ljubomore žena na vlastitu kvalitetu romantičnog odnosa. Sve zajedno, to može upućivati na osjetljivost na partnerovu, ali ne i vlastitu procjenu kad je riječ o preventivnoj ljubomori, no podatak treba uzeti sa zadržkom zbog male veličine efekta ($R^2 = 0.04$) i statističke značajnosti. Nije dobiven ni aktorski efekt preventivne ljubomore muškarca na percipiranu kvalitetu odnosa kod muškaraca, ni kada procjenjuju sami sebe, niti kada ih procjenjuje partnerica.

Za preventivnu ljubomoru također je dobiven statistički značajan negativan partnerski efekt ženske preventivne ljubomore procijenjene od strane muškarca na mušku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa ($\beta = -0.22$; $p < .01$). Rezultat sugerira da će muškarci romantični odnos percipirati manje kvalitetnim, ako istovremeno percipiraju da je partnerica preventivno ljubomorna. Ostali partnerski efekti nisu se pokazali statistički značajnima.

Kad je riječ o anksioznoj ljubomori, dobiven je statistički značajan negativan aktorski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na žensku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa ($\beta = -0.24$; $p < 0.001$). Drugim riječima, ako žena sebe percipira anksiozno ljubomornom, kvalitetu romantičnog odnosa procijenit će nižom. Valja istaknuti da je to ujedno jedini aktorski efekt dobiven za samoprocjene koji je statistički značajan, no radi se o blagom efektu. Aktorski efekt nije značajan kad ženu procjenjuje partner, što može sugerirati da ženama njihova procjena vlastite anksiozne ljubomore više remeti kvalitetu odnosa, u odnosu na partnersku procjenu. Nije dobiven statistički značajan aktorski efekt

muške samoprocijenjene ni partnerski procijenjene anksiozne ljubomore na mušku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.

Dobiven je umjeren statistički značajan negativan partnerski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa kod muškaraca ($\beta = -0.27$; $p < 0.001$). Ako žene same sebe percipiraju anksiozno ljubomornima, njihovi partneri odnos će percipirati manje kvalitetnim. To bi samo po sebi moglo upućivati na “vidljivost” anksiozne ljubomore u odnosu i njezin negativan utjecaj na percepciju odnosa partnera. U ovom istraživanju dobiven je umjeren statistički značajan negativan partnerski efekt muške procjene ženske anksiozne ljubomore na mušku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa ($\beta = -0.27$; $p < 0.001$), tj. ako muškarac percipira partnericu anksiozno ljubomornom, romantični odnos procijenit će manje kvalitetnim. Ovi rezultati za partnerske efekte međusobno se poklapaju, što upućuje na vidljivost ženske anksiozne ljubomore u partnerskom odnosu i partnersku svjesnost o istoj.

Naposljetku, dobiven je statistički značajan negativan partnerski efekt muške anksiozne ljubomore procijenjene od strane žena na žensku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa ($\beta = -0.17$; $p < .05$). Drugim riječima, ako žena svog partnera procjenjuje anksiozno ljubomornim, romantični odnos procjenjuje malo manje kvalitetnim. Čini se da i muška anksiozna ljubomora ima blagi negativan efekt na žensku kvalitetu odnosa i onda kad se to ne vidi iz muških samoprocjena.

U Tablici 3. također se mogu vidjeti izračunati koeficijenti k , njihovi intervali pouzdanosti i potencijalni pretpostavljeni modeli dijadnih obrazaca. Kako bi se koeficijent k , tj. omjer partnerskih i aktorskih efekata mogao uspješno interpretirati, potrebno je da oba aktorska efekta budu veća od 0.1 i statistički značajna, što je uzeto u obzir i u ovoj analizi (Kenny i Ledermann, 2010), no iz Tablice 3. može se vidjeti kako navedeni uvjeti nisu zadovoljeni ni u jednom slučaju pa navedeni obrasci iz tablice u ovom istraživanju nisu interpretabilni.

Iz navedenih rezultata može se iščitati da prva hipoteza nije potvrđena jer većina efekata nije značajna. Ipak, dobiven je blagi pozitivan partnerski efekt reaktivne ljubomore žena na bolju percipiranu kvalitetu odnosa kod muškaraca, no nije moguće pretjerano generalizirati.

Ako gledamo odvojeno aktorske i partnerske efekte, druga hipoteza također nije u potpunosti potvrđena jer nisu očekivani ni aktorski ni partnerski efekti, a dobiven je blagi negativan aktorski efekt partnerske procjene ženske preventivne ljubomore na žensku percipiranu kvalitetu odnosa te negativan partnerski efekt ženske preventivne ljubomore procijenjene od partnera na kvalitetu odnosa kod muškaraca. Međutim, ako gledamo samo samoprocjene, javlja se izostanak aktorskih i partnerskih efekata pa rezultati idu u prilog tome da je hipoteza potvrđena u slučaju samoprocjena.

Treća hipoteza je djelomično potvrđena. Dobiven je statistički značajan negativan aktorski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na žensku kvalitetu romantičnog odnosa. Dobiven je statistički značajan negativan partnerski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na mušku kvalitetu odnosa. Taj efekt vidi se i u muškarčevoj procjeni partnerice kod partnerskih efekata. Također je dobiven statistički značajan negativan partnerski efekt muške anksiozne ljubomore percipirane od strane žena na žensku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa. Aktorski efekt za muškarce nije značajan. Partnerske procjene vezane uz aktorske efekte anksiozne ljubomore nisu značajne. Partnerski efekt muške samoprocijenjene anksiozne ljubomore na žensku kvalitetu romantičnog odnosa nije značajan.

U slučaju reaktivne ljubomore, muškarci koji vide svoje partnerice kao reaktivno ljubomorne percipiraju svoj odnos nešto kvalitetnijim. Samoprocjene reaktivne ljubomore nisu pokazale značajne efekte ni kod muškaraca ni kod žena, što upućuje na nešto manju važnost reaktivne ljubomore u percepciji kvalitete romantičnog odnosa.

Za preventivnu ljubomoru, dobiveni su snažniji efekti za partnerske procjene nego za samoprocjene. Kod žena nisu dobiveni značajni efekti za samoprocjene, ali su osjetljive na procjene partnera, što sugerira da je za njihovu kvalitetu odnosa važno kako ih partner doživljava kad je preventivna ljubomora u pitanju. Muškarci percipiraju kvalitetu odnosa lošijom kada procjenjuju svoje partnerice kao preventivno ljubomorne, dok njihova vlastita ljubomora nema takav utjecaj – samoprocjene kod muškaraca nisu značajne.

Kod anksiozne ljubomore, žene su osjetljive na samoprocjenu vlastite anksiozne ljubomore, što se ne javlja kod muškaraca. Ženska samoprocijenjena anksiozna ljubomora negativno je povezana s muškom percipiranom kvalitetom romantičnog odnosa. Muškarci su također reaktivni i na vlastitu procjenu svoje partnerice: anksioznu ljubomoru procijenjenu kod partnerice vide kao nešto što nepovoljno utječe na njihovu kvalitetu romantičnog odnosa.

Za anksioznu ljubomoru dobiveno je i da su žene reaktivne na vlastitu procjenu partnera: ako svoje partnere procjenjuju anksiozno ljubomornima, romantični odnos procijeniti će manje kvalitetnim.

4. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati aktorske i partnerske efekte reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa kod heteroseksualnih parova. Istraživanje je provedeno po uzoru na istraživanje koje je ispitivalo odnos između navedena tri tipa ljubomore i tri komponente zadovoljstva odnosom (prilagodba, zadovoljstvo i kvaliteta) (Barelds i Dijkstra, 2007). Iako su u spomenutom istraživanju autori također koristili analizu dijada, ovo je prvo istraživanje koje uz samoprocjene vrsta ljubomore koristi i partnerske procjene. Drugim riječima, oba člana para trebala su procijeniti vlastitu, ali i partnerovu/partneričinu ljubomoru. Također, za potrebe ispitivanja ljubomore na hrvatskom uzorku korištena je Skala ljubomore, prevedena i doručena verzija još neobjavljenog upitnika „*Three Types of Jealousy Scale*“ (TTJS; Barelds i Dijkstra, 2022, prema Barelds i sur., u tisku), kojeg je originalno razvio Buunk (1997). Za percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa korištene su samo samoprocjene. S obzirom na rezultate istraživanja Barelds i Dijkstre (2007), koji su dobili konzistentnu pozitivnu povezanost reaktivne ljubomore i sve tri konceptualizacije zadovoljstva odnosom (kod oba člana para) te konzistentnu negativnu povezanost anksiozne ljubomore i zadovoljstva odnosom, postavljene su određene hipoteze.

Očekivani su pozitivni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i partnerski procijenjene reaktivne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa (H1). Nisu dobiveni aktorski i partnerski efekti reaktivne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa izuzev malog, ali značajnog pozitivnog partnerskog efekta partnerskih procjena ženske reaktivne ljubomore na višu kvalitetu odnosa kod muškaraca. Izuzev spomenutog partnerskog efekta na partnerskim procjenama, prva hipoteza nije potvrđena. Ovakav nalaz nije u skladu s nekim od prethodnih istraživanja, gdje je dobivena pozitivna povezanost reaktivne ljubomore i zadovoljstva ili kvalitete romantičnog odnosa (Barelds i Dijkstra, 2007). Objašnjenje rezultata moglo bi biti u samoj konceptualizaciji reaktivne ljubomore i njezinoj operacionalizaciji u česticama samog upitnika. Buunk (1997) definira reaktivnu ljubomoru kao stupanj uznemirenosti u situaciji kad je partner emocionalno ili seksualno nevjeran, tj. postoji stvarna prijetnja. Osim što se ispitanici možda s time nisu susreli u odnosu s partnerom, čestice su postavljene tako da se ispitanik treba zamisliti u takvoj, hipotetskoj situaciji, što nije slučaj za druge dvije vrste ljubomore, gdje se ispitanike „stavlja u sadašnjost“. Primjer čestice za reaktivnu ljubomoru je „*Molimo Vas da na skali od 1 do 7 procijenite kako biste se osjećali kad bi se Vaša partnerica ponašala na sljedeće načine: 1. da ima seksualnu vezu s nekim drugim*“, za preventivnu ljubomoru „*Nije mi prihvatljivo da se*

moja partnerica prijateljski nalazi s muškarcima“, a za anksioznu „*Zabrinut sam da će moja partnerica naći nekog privlačnijeg od mene*“. Dakle, s obzirom da hipotetske situacije mogu izazvati slabiji emocionalni odgovor jer reaktivna ljubomora zahtijeva stvarnu prijetnju da bi se aktivirala, ispitanici možda nisu doživjeli intenzivan osjećaj ljubomore u situacijama koje nisu stvarne tj. nisu povezane s onime što im se događa u sadašnjosti. Također, ovakav rezultat podržava ideju da se ljubomora može smatrati negativnim fenomenom jer se reaktivna ljubomora (zdravi oblik ljubomore) ne pokazuje značajnom za kvalitetu odnosa, dok preventivna i anksiozna ljubomora (povezane s nesigurnošću) pokazuju jače efekte i percipiraju se štetnijima za odnos. Zbog niskih korelacija i malih veličina efekata, potrebno je provesti dodatna istraživanja. Ovo je također potrebno dodatno istražiti jer je ipak dobiven partnerski efekt koji sugerira da će muškarci procjenjivati vlastiti odnos kvalitetnijim ako percipiraju partnerice reaktivno ljubomornima. no potrebna su dodatna istraživanja zbog malih veličina efekata, slabijih korelacija te zbog toga što je ipak dobiven partnerski efekt koji sugerira da će muškarci procjenjivati vlastiti odnos kvalitetnijim ako percipiraju partnerice reaktivno ljubomornima. Ono što je također važno spomenuti kod reaktivne ljubomore jest da rezultati idu u prilog asortativnom uparivanju tj. uparivanju po sličnosti u ljubomori (Barelds i Dijkstra, 2007). Dijkstra i Barelds (2008) su dobili sličan rezultat u svojem istraživanju te ga objašnjavaju kroz pojam emocionalne konvergencije. Emocionalna konvergencija je pojava gdje si s vremenom osobe sve više slične kad je riječ o emocionalnim stanjima (Gonzaga i sur., 2007), a s obzirom na to da reaktivna ljubomora ima izraženu afektivnu komponentu, nije neobično da si partneri slične upravo u toj vrsti ljubomore, u odnosu na preostale (Dijkstra i Barelds, 2008). Isto tako, moguće je da partneri ne percipiraju nevjeru kao mogući ishod u svojoj vezi, zbog čega nije dobivena povezanost između reaktivne ljubomore i percipirane kvalitete romantičnog odnosa. Također je dobivena partnerska sličnost u percepciji reaktivne ljubomore, a prethodno spomenuta emocionalna konvergencija može služiti objašnjenju partnerskih efekata. Partneri s vremenom mogu razviti slične poglede na ljubomoru, posebno ako su već razgovarali o nevjeri kao mogućoj prijetnji vezi. U tom slučaju, reaktivnu ljubomoru oba partnera mogu vidjeti kao irelevantnu, što objašnjava sličnost u njihovim percepcijama. Također, percepcija reaktivne ljubomore među partnerima može biti slična ako je nevjera podjednako „udaljena“ od svakog od partnera u smislu da nije vjerojatna ni za jednog člana para.

Kad je riječ o preventivnoj ljubomori, nisu očekivani ni aktorski ni partnerski efekti ni samoprocijenjene ni partnerski procijenjene preventivne ljubomore na percipiranu kvalitetu

romantičnog odnosa (H2). Druga hipoteza djelomično je potvrđena, tj. potvrđena je ako se gledaju samo samoprocjene jer nisu dobiveni značajni efekti. Za samoprocjene nisu dobiveni ni aktorski ni partnerski efekti preventivne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa, što je u skladu s početnom hipotezom te s istraživanjem Barelds i Dijkstre (2007), ali i sa drugim istraživanjima (npr. Barelds i Dijkstra, 2006). Autori (Barelds i Dijkstra, 2007) naglašavaju kako se to događa zbog dvojake prirode preventivne ljubomore. Drugim riječima, o načinu izražavanja (pozitivna ili negativna ponašanja) ovisi kako će preventivna ljubomora biti povezana s kvalitetom romantičnog odnosa. Dvojaka priroda preventivne ljubomore vidi se u njezinoj povezanosti s reaktivnom i anksioznom ljubomorom više no što su njih dvije međusobno povezane (Buunk, 1997), što je dobiveno i u ovom istraživanju kod žena. Autori također naglašavaju da je moguće da se neznajnost efekata događa jer je preventivna ljubomora zapravo podvrsta anksiozne ljubomore (Barelds i Dijkstra, 2007). U ovom su istraživanju, kod muškaraca korelacije reaktivne i preventivne ljubomore te reaktivne i anksiozne ljubomore podjednake, dok je povezanost s anksioznom ljubomorom dosta visoka (za samoprocjene). Kod žena je povezanost također najviša između anksiozne i preventivne ljubomore. Iako su zaključci ovog istraživanja ograničeni, dobivene korelacije idu u prilog tome da bi preventivna ljubomora potencijalno mogla biti podvrsta anksiozne ljubomore (mnogo kognicija i ruminiranje dovode do preventivnih ponašanja) (Barelds i Dijkstra, 2007).

Dobiven je statistički značajan negativan aktorski efekt muške procjene ženske preventivne ljubomore na percipiranu kvalitetu odnosa kod žena: što muškarac više ženu percipira preventivno ljubomorom, to će ona svoju kvalitetu romantičnog odnosa percipirati nižom. Istovremeno nije dobiven statistički značajan aktorski efekt samoprocijenjene preventivne ljubomore žena na vlastitu kvalitetu romantičnog odnosa. To bi moglo biti u skladu s prethodno spomenutom pretpostavkom da je preventivna ljubomora podvrsta anksiozne. U tom bi se slučaju aktorski efekt preventivne ljubomore očitovao kroz negativan aktorski efekt samoprocijenjene anksiozne ljubomore žena na njihovu kvalitetu odnosa. Ovu pretpostavku trebalo bi dodatno istražiti u budućim istraživanjima, a ona je u skladu s time da su preventivna i anksiozna ljubomora možda konceptualno povezani konstrukti (Buunk, 1997).

Ovaj rezultat također može upućivati na osjetljivost na partnerovu, ali ne i vlastitu procjenu kad je riječ o preventivnoj ljubomori kod žena. Osjetljivost na percepciju partnerskog nezadovoljstva u skladu je s *Teorijom međuzavisnosti* (Thibaut i Kelley, 1959): vlastito zadovoljstvo u vezi često ovisi o partnerovom zadovoljstvu. Nadalje, istraživanja su

pokazala da žene u odnosu na muškarce imaju tendenciju biti nešto osjetljivije na partnerove znakove nezadovoljstva, a osim toga češće koriste emocionalno usmjerene strategije pri suočavanju s ljubomorom (Guerrero i Eloy, 1992). Drugim riječima, žene u većoj mjeri mogu vrednovati partnersku procjenu preventivne ljubomore jer je ona indikator partnerovog nezadovoljstva. Međutim, za druge vrste ljubomore ovakav efekt nije dobiven što implicira da muškarci možda na drugačiji način izražavaju nezadovoljstvo kada je riječ o preventivnoj ljubomori ili se ona po nečemu dodatno razlikuje u odnosu na ostale tipove ljubomore. Primjerice, preventivna ljubomora uključuje konkretne akcije (Barelds i Dijkstra, 2007) koje su vidljive partneru pa će možda muškarci direktnije izraziti nezadovoljstvo kad je ova vrsta ljubomore u pitanju. To bi bilo u skladu s dobivenim negativnim partnerskim efektom ženske preventivne ljubomore na mušku percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa: muškarci će romantični odnos percipirati manje kvalitetnim ako istovremeno percipiraju da je partnerica preventivno ljubomorna. Ovo se može primijeniti i na neznatno aktorski efekt ženskih procjena muške ljubomore na mušku kvalitetu romantičnog odnosa: muškarci generalno usmjeravanju manje pažnje na partnersku percepciju ljubomore ili ju čak ignoriraju, posebno ako signali nisu direktni (Guerrero i Afifi, 1998). Dakle, ovi rezultati sugeriraju spolne razlike kad je riječ o pridavanju važnosti partnerskoj preventivnoj ljubomori. Važno je dodati kako su u prethodnim istraživanjima, gdje nisu dobiveni značajni aktorski i partnerski efekti preventivne ljubomore na zadovoljstvo odnosom korištene samo samoprocjene te je moguće da bi se efekti slični ovima mogli pojaviti u takvim istraživanjima ukoliko bi svaki član para procjenjivao ljubomoru i za svog partnera ili partnericu.

Kad je riječ o anksioznoj ljubomori, očekivani su negativni aktorski i partnerski efekti samoprocijenjene i partnerski procijenjene anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa (H3). Treća hipoteza djelomično je potvrđena. Od aktorskih efekata značajan je jedino negativan aktorski efekt ženske samoprocjene anksiozne ljubomore na njenu vlastitu kvalitetu odnosa. Partnerski efekti su uglavnom potvrđeni. Negativan partnerski efekt ženske samoprocjene anksiozne ljubomore na kvalitetu odnosa kod muškaraca ujedno je dobiven i na partnerskoj procjeni, tj. sličan efekt dobiven je i kod žena i kod muškaraca. Također, muška anksiozna ljubomora percipirana od strane žena ima blagi negativni efekt na žensku kvalitetu romantičnog odnosa, što je ujedno jedini značajan partnerski efekt partneričine procjene. Partnerski efekt muške samoprocjene anksiozne ljubomore na žensku percipiranu kvalitetu odnosa nije dobiven. Dakle, negativni aktorski efekti potvrđeni su samo kod žena, a negativni partnerski efekti potvrđeni su kod oba spola.

Specifično, dobiven je statistički značajan negativan aktorski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na žensku kvalitetu romantičnog odnosa. Ako žena samu sebe percipira anksiozno ljubomornom, odnos percipira manje kvalitetnim. To je ujedno jedini aktorski efekt dobiven na samoprocjenama u istraživanju. Ovaj rezultat u skladu je s prethodno spomenutim istraživanjem Barelds i Dijkstre (2007) gdje se anksiozna ljubomora konzistentno pokazala negativno povezanom sa zadovoljstvom u sve tri studije, iako su navedeni autori dobili i aktorski efekt za muškarce, što ovdje nije dobiveno. Negativna povezanost između anksiozne ljubomore i kvalitete odnosa dobivena je i kod heteroseksualnih osoba i kod homoseksualnih muškaraca (Barelds i Dijkstra, 2006).

Anksioznu ljubomoru karakterizira ruminacija, koja je kontraproduktivna kod nošenja sa stresnim događajima (Garnefski i sur., 2004). Osobe mogu postati depresivnije, nesigurnije i nižeg samopoštovanja, što za posljedicu ima nezadovoljstvo romantičnim odnosom (Barelds i Dijkstra, 2007). Aktorski efekt dobiven za žene i izostanak aktorskog efekta kod muškaraca, može se objasniti kroz evolucijsku teoriju. Prema evolucijskoj teoriji, žene su evolucijski osjetljivije na emocionalnu nevjeru jer ona može predstavljati prijetnju resursima i podršci koju dobivaju od partnera (Buss i sur., 1992). Aktorski efekt ženskih samoprocjena ljubomore može se objasniti činjenicom da su žene više sklone doživljavanju anksiozne ljubomore jer evolucijski trebaju osigurati da partner ostaje emocionalno predan vezi (Buss i sur., 1992). Drugim riječima, ako žena procjenjuje sebe anksiozno ljubomornom, to može biti reakcija na potencijalnu emocionalnu distancu partnera, što evolucijski signalizira prijetnju stabilnosti i sigurnosti u vezi. Ta unutarnja nesigurnost zatim može smanjiti njen doživljaj kvalitete odnosa. Nadalje, evolucijski pristup nalaže kako su muškarci osjetljiviji na seksualnu nevjeru, jer je ona povezana s pitanjem očinstva (Buss i sur., 1992). Prema evolucijskoj teoriji, muškarci trebaju osigurati da su njihovi genetski resursi usmjereni na njihovo buduće potomstvo zbog čega reaguju jače na znakove moguće seksualne nevjere (Buss i Shackelford, 1997). Emocionalna nevjera, s druge strane, nije percipirana kao velika prijetnja jer ne utječe izravno na pitanje očinstva (Buss i Shackelford, 1997). Zbog toga muški aktorski efekt anksiozne ljubomore može izostati. Rezultati se mogu objasniti i kroz spolne razlike u sklonosti različitim stilovima privrženosti. Anksiozni stil privrženosti karakteriziran je konstantnim preispitivanjem kvalitete odnosa, brigom o gubitku partnerske podrške i općenito većom anksioznošću vezanom uz odnose (Mikulincer i Shaver, 2018). Anksioznost vezana uz odnose dodatno pojačava osjećaj ljubomore pa su osobe s anksioznim stilom privrženosti konzistentno više ljubomorne od osoba sa sigurnim stilom privrženosti (Buunk, 1997). Žene

su sklonije anksioznom stilu privrženosti u odnosu na muškarce i češće su zabrinute zbog mogućnosti gubitka emocionalne povezanosti s partnerom (Mikulincer i Shaver, 2018). Ova nesigurnost može dovesti do povećane razine ljubomore i stalnog ruminativnog preispitivanja odnosa (Hazan & Diamond, 2000), što onda može dovesti do negativne percepcije kvalitete odnosa (Hazan i Shaver, 1987). Kod muškaraca je češći izbjegavajući stil privrženosti koji podrazumijeva emocionalnu distancu umjesto anksioznosti i nesigurnosti. To bi također moglo biti objašnjenje za izostanak aktorskog efekta kod muškaraca (Hazan i Diamond, 2000).

Dobiven je statistički značajan negativan partnerski efekt ženske samoprocijenjene anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu odnosa kod muškaraca. Ako žena sebe percipira anksiozno ljubomornom, muškarac će odnos procijeniti manje kvalitetnim. To bi samo po sebi moglo upućivati na "vidljivost" anksiozne ljubomore u odnosu i njezin negativan utjecaj na percepciju odnosa partnera, čak i ako nema partnerske procjene za žensku ljubomoru. Ovaj efekt vidi se i iz muške procjene partnerice jer ako svoju partnericu percipira anksiozno ljubomornom, romantični odnos procijenit će manje kvalitetnim. Kad muškarac percipira partnericu anksiozno ljubomornom, to može izazvati osjećaj emocionalnog opterećenja. muškarac se može osjećati odgovornim za partneričine emocionalne potrebe, što može izazvati frustraciju i udaljenost od odnosa (Buss i Shackelford, 1997), što onda doprinosi nezadovoljstvu. Negativni partnerski efekti vezani uz žensku anksioznu ljubomoru upućuju na to da ju i žene i muškarci vide kao veću prijetnju kvaliteti romantičnog odnosa. Naime, s obzirom na žensku evolucijsku predispoziciju da budu osjetljivije na emocionalnu nevjeru, izrazi ljubomore kod žena vjerojatno su očitiji i nešto češći u odnosu pa u većoj mjeri mogu utjecati na kvalitetu romantičnog odnosa (Buss i Shackelford, 1997).

Dobiveno je i obrnuto, tj. partnerska recipročnost: ako žena svog partnera procjenjuje anksiozno ljubomornim, odnos će procijeniti manje kvalitetnim čak i kada se to ne vidi u muškarčevim samoprocjenama, no ta korelacija je ipak nešto manja nego kod muškaraca. Ovo je ujedno jedini ovakav efekt dobiven kod žena. Ovakva recipročnost proizlazi iz međuzavisnosti partnera: ponašanja i osjećaji jednog partnera utječu na drugog (Thibaut i Kelley, 1959). S vremenom, partneri mogu međusobno preuzimati i dijeliti emocije, što može dovesti do toga da se te emocije pojačaju. Kroz svakodnevnu interakciju i zajednička iskustva, emocionalna stanja jednog partnera mogu utjecati na drugog, što može rezultirati intenzivnijim emocionalnim reakcijama s obje strane. To može dovesti do smanjenog zadovoljstva u vezi ako se radi o anksioznoj ljubomori. Komunikacija i izražavanje emocija

moгу pomoći u prekidanju ovog začaranog kruga, dok zanemarivanje tih osjećaja vodi do pogoršanja odnosa (Hazan & Diamond, 2000).

Jedna od glavnih prednosti ovog istraživanja je pristup ljubomori kao višedimenzionalnom konstrukt koji se javlja unutar međuljudskih odnosa. Promatranje međuzavisnosti članova dijade omogućava dublje razumijevanje ljubomore kao fenomena jer ona ne pogađa samo pojedinca, već je povezana s partnerskom dinamikom. Ovo istraživanje nadilazi ograničenja prethodnih studija koje su se oslanjale isključivo na samoprocjene (Ickes i Gonzalez, 1996). Aspekti odnosa dobiveni samoprocjenama procjenjuju se konzistentnijima nego što stvarno jesu jer su procijenjeni od strane iste osobe (McFarland i Ross, 1987). Prikupljanjem informacija iz istog izvora može se javiti varijanca zajedničke metode (Orth, 2013). Korištenje partnerskih procjena u ovom istraživanju omogućava bolji uvid u funkcioniranje dijade. Ne samo da vidimo kako partneri pojedinačno percipiraju ljubomoru, već i koliko su njihovi odgovori međusobno usklađeni, što je ključno za razumijevanje njihove međusobne interakcije (Ickes i Gonzalez, 1996). Ipak, veliki raspon duljine veza u uzorku može postaviti pitanje usporedivosti rezultata. Primjerice, trajanje veze od tri mjeseca može biti premalo za pružanje konzistentne procjene o ljubomori, dok se ljubomora u vezi koja traje 15 godina može značajno razlikovati. Longitudinalni dizajn mogao bi omogućiti bolji uvid u to kako se ljubomora mijenja tijekom vremena. Također, i dalje se postavlja pitanje je li preventivna ljubomora zapravo podvrsta anksiozne ljubomore. Daljnja istraživanja trebala bi se fokusirati na istraživanje tog fenomena jer bi to moglo promijeniti trenutnu klasifikaciju ljubomore. Još jedno važno pitanje je priroda kauzalnosti između ljubomore i kvalitete odnosa. Iako je u ovom istraživanju sam cilj bio ispitati vezu između ta dva konstrukta, moguće je da druge varijable poput stilova privrženosti, ekstraverzije ili neuroticizma, igraju ključnu ulogu u oblikovanju tog odnosa (Barelds i Dijkstra, 2006) te se preporučuje uključivanje istih u budućim istraživanjima. Ovo istraživanje može imati terapijske implikacije za parove koji se bore s ljubomorom u vezi. Razumijevanje kako ljubomora utječe na dinamiku odnosa i kako se različite vrste ljubomore izražavaju u dijadi kod muškaraca i žena, može pomoći terapeutima u pružanju učinkovitijih intervencija. Intervencije se mogu odnositi na učenje osobe o strategijama za nošenje s ljubomorom, ali i o strategijama konstruktivnog izražavanja svojih osjećaja partneru.

5. ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju, ispitivali su se aktorski i partnerski efekti reaktivne, preventivne i anksiozne ljubomore na percipiranu kvalitetu romantičnog odnosa.

U pogledu aktorskih efekata, rezultati su pokazali da preventivna ljubomora žena ima negativan efekt na njihovu percepciju kvalitete odnosa, ali samo kada ih procjenjuju partneri. Također, anksiozna ljubomora žena ima negativan aktorski efekt na žensku kvalitetu odnosa: žene koje se percipiraju anksiozno ljubomornima procjenjuju svoju kvalitetu odnosa nižom. S druge strane, nije dobiven značajan aktorski efekt za muškarce ni u jednoj vrsti ljubomore.

U pogledu partnerskih efekata, reaktivna ljubomora žena ima pozitivan partnerski efekt na mušku percepciju kvalitete odnosa, iako je taj efekt slab. Preventivna ljubomora žena negativno predviđa mušku percepciju kvalitete odnosa. Anksiozna ljubomora žena ima najjači negativni partnerski efekt na mušku percepciju odnosa, a sličan efekt dobiven je i kod žena. Anksiozna ljubomora kod muškaraca, prema ženskoj procjeni, također ima negativan efekt na žensku percepciju kvalitete odnosa. Ovi rezultati pokazuju da je ženska ljubomora, osobito anksiozna, značajno povezana s partnerskom dinamikom i percepcijom kvalitete odnosa, ali ukazuju i na partnersku recipročnost.

Dobiveni rezultati doprinose dubljem razumijevanju odnosa između ljubomore i percipirane kvalitete romantičnog odnosa kroz uvid u partnerske, a ne samo individualne procjene. Istraživanje može imati terapijske implikacije u radu s parovima, no zbog slabih efekata treba provesti dodatna istraživanja.

6. LITERATURA

- Andersen, P. A., V. Eloy, S. V., Guerrero, L. K. i Spitzberg, B. (1995). Romantic jealousy and relational satisfaction: A look at the impact of jealousy experience and expression. *Communication Reports*, 8(2), 77-85. <https://doi.org/10.1080/08934219509367613>
- Attridge, M. (2013). Jealousy and relationship closeness. *SAGE Open*, 3(1), 215824401347605. <https://doi.org/10.1177/2158244013476054>
- Banfield, S. i McCabe, M. (2001). Extra relationship involvement among women: Are they different from men? *Archives of Sexual Behavior*, 30(2), 119-142. <https://doi.org/10.1023/a:1002773100507>
- Barelds, D. P. H. i Dijkstra, P. (2006). Reactive, anxious, and possessive forms of jealousy and their relation to relationship quality among heterosexuals and homosexuals. *Journal of Homosexuality*, 51(3), 183–198. https://doi.org/10.1300/J082v51n03_09
- Barelds, D. P. H. i Dijkstra, P. (2007). Relations between different types of jealousy and self and partner perceptions of relationship quality. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(3), 176-188. <https://doi.org/10.1002/cpp.532>
- Barelds, D. P. H, Dijkstra, P., Hudek-Knežević, J., Mehić, N., Kardum, I., van Brummen-Girigori, O. (u tisku). Attachment styles and three types of jealousy: Findings from three countries. *Journal of Individual Differences*.
- Bringle, R. G. (1981). Conceptualizing jealousy as a disposition. *Alternative Lifestyles*, 4, 274-290. <https://doi.org/10.1007/BF01257941>
- Buehlman, K. T., Gottman, J. M. i Katz, L. F. (1992). Predicting marital stability and divorce in newlywed couples. *Journal of Family Psychology*, 6(1), 14-23. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.6.1.14>
- Buss, D. M. (2000). *The dangerous passion: Why jealousy is as necessary as love and sex*. Free Press.
- Buss, D. M. (2012). *Evolucijska psihologija: Nova znanost o umu*. Naklada Slap.

- Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D. i Semmelroth, J. (1992). Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychological Science*, 3(4), 251-256. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1992.tb00038.x>
- Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (1997). Human aggression in evolutionary psychological perspective. *Clinical Psychology Review*, 17(6), 605–619. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(97\)00037-8](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(97)00037-8)
- Buunk, A. P. (1997). Personality, birth order and attachment styles as related to various types of jealousy. *Personality and Individual Differences*, 23(6), 997-1006. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00136-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00136-0)
- Buunk, A. P. i Dijkstra, P. (2006). Temptation and threat: Extradyadic relations and jealousy. U A. L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge handbook of personal relationships*, (str. 533-556). Cambridge University Press.
- Buunk, B. P. (1995). Sex, self-esteem, dependency and extradyadic sexual experiences as related to jealousy responses. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 147-153. <https://doi.org/10.1177/0265407595121011>
- Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden Marketing.
- DeSteno, D. A. i Salovey, P. (1996). Evolutionary origins of sex differences in jealousy? Questioning the "fitness" of the model. *Psychological Science*, 7(6), 367–372. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1996.tb00391.x>
- Dijkstra, P. i Barelds, D. P. (2008). Self and partner personality and responses to relationship threats. *Journal of Research in Personality*, 42(6), 1500-1511. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2008.06.008>
- Dijkstra, P. i Buunk, B. P. (1998). Jealousy as a function of rival characteristics: An evolutionary perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(11), 1158–1166. <https://doi.org/10.1177/01461672982411003>
- Downey, G. i Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327-1343. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1327>

- Drigotas, S. M. i Barta, W. (2001). The cheating heart: Scientific explorations of infidelity. *Current Directions in Psychological Science*, 10(5), 177-180. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00143>
- Dugosh, J. W. (2000). On predicting relationship satisfaction from jealousy: The moderating effects of love. *Current Research in Social Psychology*, 5, 254-263.
- Elphinston, R. A., Feeney, J. A. i Noller, P. (2011). Measuring romantic jealousy: Validation of the multidimensional jealousy scale in Australian samples. *Australian Journal of Psychology*, 63(4), 243–251. doi:10.1111/j.1742-9536.2011.00026
- Feeney, J. A. (1999). Adult romantic attachment and couple relationships. U J. Cassidy i P. R. Shaver (Ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (str. 355–377). The Guilford Press.
- Fincham, F. D. i Beach, S. R. H. (2006). Relationship satisfaction. U A. L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge handbook of personal relationships*, (str. 579-594). Cambridge University Press.
- Fincham, F. D. i Bradbury, T. N. (1989). The impact of attributions in marriage: An individual difference analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6(1), 69-85. <https://doi.org/10.1177/026540758900600105>
- Fincham, F. D., Stanley, S. M. i Rhoades, G. K. (2018). Relationship satisfaction. U J. Fitzgerald (Ur.), *The Wiley-Blackwell handbook of couples and family relationships* (str. 423-440). Wiley-Blackwell.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). The measurement of Perceived Relationship Quality Components: A Confirmatory Factor Analytic Approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 340-354. <https://doi.org/10.1177/0146167200265007>
- Furman, W. I Collins, W. A. (2009). Adolescent romantic relationships and experiences. U K. H. Rubin, W. M. Bukowski i B. Laursen (Ur.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (str. 341–360). The Guilford Press.

- Garnefski, N., Teerds, J., Kraaij, V., Legerstee, J. i van Den Kommer, T. (2004). Cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: Differences between males and females. *Personality and Individual Differences*, 36(2), 267-276. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00083-7](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00083-7)
- Gonzaga, G. C., Campos, B. i Bradbury, T. (2007). Similarity, convergence, and relationship satisfaction in dating and married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(1), 34–48. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.1.34>
- Gottman, J. M. i Notarius, C. I. (2000). Decade review: Observing marital interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 927-947. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00927.x>
- Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 5(3), 273-291. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00172.x>
- Guerrero, L. K., Trost, M. R. i Yoshimura, S. M. (2005). Romantic jealousy: Emotions and communicative responses. *Personal Relationships*, 12(2), 233–252. <https://doi.org/10.1111/j.1350-4126.2005.00113.x>
- Guerrero, L. K. i Afifi, W. A. (1998). Communicative responses to jealousy as a function of self-esteem and relationship maintenance goals: A test of Bryson's dual motivation model. *Communication Reports*, 11(2), 111–122. <https://doi.org/10.1080/08934219809367693>
- Guerrero, L. K. i Eloy, S. V. (1992). Relational satisfaction and jealousy across marital types. *Communication Reports*, 5(1), 23–31. <https://doi.org/10.1080/08934219209367540>
- Hadden, B. W., Baker, Z. G. i Knee, C. R. (2018). Let it go: Relationship autonomy predicts pro-relationship responses to partner transgressions. *Journal of Personality*, 86(5), 868-887. <https://doi.org/10.1111/jopy.12362>
- Harris, C. R. (2003). A review of sex differences in sexual jealousy, including self-report data, psychophysiological responses, interpersonal violence, and morbid jealousy. *Personality and Social Psychology Review*, 7(2), 102-128. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0702_102-128

- Haslam, N. i Bornstein, B. H. (1996). Envy and jealousy as discrete emotions: A taxometric analysis. *Motivation and Emotion*, 20(3), 255–272. <https://doi.org/10.1007/BF02251889>
- Hazan, C. i Diamond, L. M. (2000). The place of attachment in human mating. *Review of General Psychology*, 4(2), 186–204. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.2.186>
- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Ickes, W. i Gonzalez, R. (1996). "Social" cognition and social cognition: From the subjective to the intersubjective. U J. L. Nye i A. M. Brower (Ur.), *What's social about social cognition? Research on socially shared cognition in small groups* (str. 285–308). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483327648.n12>
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J., Mehić, N. i Pilek, M. (2018). The effects of similarity in the dark triad traits on the relationship quality in dating couples. *Personality and Individual Differences*, 131, 38–44. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.04.020>
- Karney, B. R. i Frye, N. E. (2002). "But we've been getting better lately": Comparing prospective and retrospective views of relationship development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(2), 222–238. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.2.222>
- Kashy, D. A. i Kenny, D. A. (2000). The analysis of data from dyads and groups. U H. T. Reis i C. M. Judd (Ur.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* (str. 451–477). Cambridge University Press.
- Keizer, R. (2014). Relationship satisfaction. U A. C. Michalos (Ur.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (str. 5437–5443). Springer Netherlands.
- Kenny, D. A. (1996). Models of non-independence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13(2), 279–294. <https://doi.org/10.1177/0265407596132007>
- Kenny, D. A., Kashy, D. A. i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. Guilford Press.

- Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor–partner interdependence model. *Journal of Family Psychology, 24*(3), 359-366. <https://doi.org/10.1037/a0019651>
- Knobloch, L. K., Solomon, D. H. i Cruz, M. G. (2001). The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Personal Relationships, 8*(2), 205–224. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2001.tb00036.x>
- Mathes, E. W. (1986). Jealousy and romantic love: A longitudinal study. *Psychological Reports, 58*(3), 885-886. doi:10.2466/pr0.1986.58.3.885
- McFarland, C. i Ross, M. (1987). The relation between current impressions and memories of self and dating partners. *Personality and Social Psychology Bulletin, 13*(2), 228-238. <https://doi.org/10.1177/0146167287132008>
- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2018). Attachment theory as a framework for studying relationship dynamics and functioning. U A. L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (str. 175–185). Cambridge University Press.
- Murray, S. L., Holmes, J. G. i Griffin, D. W. (1996a). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(1), 79-98. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.1.79>
- McNulty, J. K. (2008). Forgiveness in marriage: Putting the benefits into context. *Journal of Family Psychology, 22*(1), 171-175. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.1.171>
- Orth, U. (2013). How large are actor and partner effects of personality on relationship satisfaction? The importance of controlling for shared method variance. *Personality and Social Psychology Bulletin, 39*(10), 1359-1372. <https://doi.org/10.1177/0146167213492429>
- Parrott, W. G. (2001). The emotional experiences of envy and jealousy. U W. G. Parrott (Ur.), *Emotions in social psychology: Essential readings* (str. 306–320). Psychology Press.

- Pfeiffer, S. M. i Wong, P. T. P. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6(2), 181–196. <https://doi.org/10.1177/026540758900600203>
- Reis, H. T., Collins, W. A. i Berscheid, E. (2000). The relationship context of human behavior and development. *Psychological Bulletin*, 126(6), 844–872. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.6.844>
- Rich, J. (1991). A two-factor model of jealous responses. *Psychological Reports*, 68(3), 999–1007. <https://doi.org/10.2466/pr0.1991.68.3.999>
- Rodriguez, L. M., DiBello, A. M., Øverup, C. S. i Neighbors, C. (2015). The price of distrust: Trust, anxious attachment, jealousy, and partner abuse. *Partner abuse*, 6(3), 298-319. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.6.3.298>
- Rusbult, C. E. i Farrell, D. (1983). A longitudinal test of the investment model: The impact on job satisfaction, job commitment, and turnover of variations in rewards, costs, alternatives, and investments. *Journal of Applied Psychology*, 68(3), 429-438. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.68.3.429>
- Rustemeyer, R. i Wilbert, C. (2001). Jealousy within the perspective of a self-evaluation maintenance theory. *Psychological Reports*, 88(3), 799-804. <https://doi.org/10.2466/pr0.2001.88.3.799>
- Sagarin, B. J., Martin, A. L., Coutinho, S. A., Edlund, J. E., Patel, L., Skowronski, J. J. i Zengel, B. (2012). Sex differences in jealousy: A meta-analytic examination. *Evolution and Human Behavior*, 33(6), 595-614. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2012.02.006>
- Salovey, P. i Rodin, J. (1988). Coping with envy and jealousy. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 7(1), 15–33. <https://doi.org/10.1521/jscp.1988.7.1.15>
- Sprecher, S. (1998). Social exchange theories and sexuality. *Journal of Sex Research*, 35(1), 32–43. <https://doi.org/10.1080/00224499809551915>
- Sprecher, S. (2001). Equity and social exchange in dating couples: Associations with satisfaction, commitment, and stability. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 599-613. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00599.x>

- Stas, L., Kenny, D. A, Mayer, A. i Loeys, T. (2018). Giving dyadic data analysis away: A user friendly app for Actor-Partner Interdependence Models. *Personal Relationships*, 25(1), 103-119. <https://doi.org/10.1111/pere.12230>
- Thibaut, J. W. i Kelley, H.H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. John Wiley.
- Uysal, A., Ascigil, E. i Turunc, G. (2017). Spousal autonomy support, need satisfaction, and well-being in individuals with chronic pain: A longitudinal study. *Journal of Behavioral Medicine*, 40(2), 281-292. <https://doi.org/10.1007/s10865-016-9783-1>
- Vazire, S. (2010). Who knows what about a person? The self–other knowledge asymmetry (SOKA) model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(2), 281–300. <https://doi.org/10.1037/a0017908>
- Wilson, M. I. i Daly, M. (1996). Male sexual proprietariness and violence against wives. *Current Directions in Psychological Science*, 5(1), 2-7. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10772668>
- White, G. L. (1981). Some correlates of romantic jealousy. *Journal of Personality*, 49(2), 129–145. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1981.tb00733.x>